

Kuka kulkee vanhemman vierellä?

Lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien
kokemuksia sosiaalisista verkostoistaan

Hanna Vehniäinen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Syksy 2016

TIIVISTELMÄ

Kuka kulkee vanhemman vierellä? - Lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien kokemuksia sosiaalisista verkostoistaan

Hanna Vehniäinen

Pro gradu - tutkielma

Jyväskylän Yliopisto

Kokkolan Yliopistokeskus Chydenius

Ohjaajat: yliopistonopettaja Tuomo Kokkonen ja yliopistonlehtori Kati Turtiainen

Syksy 2016

74 sivua + 2 liitettä

Tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien vanhempien kokemuksia omista sosiaalisista verkostoistaan ja verkostoiltaan saamastaan avusta. Aineisto koostuu kolmen lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevan vanhemman puolistrukturoidusta teemahaastattelusta.

Aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on yhteisö Heikki Lehtosen, Zygmunt Baumanin ja Anneli Pohjolan tulkitsemana. Anneli Pohjola pohjaa tulkintansa Simon Scriverin ja Michael Woolcockin ajatuksiin ihmisten välisistä siteistä. Vanhempien kokemuksia sosiaalisista verkostoistaan analysoidaan yhteisön ulottuvuuksien kautta. Näitä ulottuvuuksia ovat yhteisön virallinen ja epävirallinen luonne, aika ja paikka, yhteisössä toteutuvien suhteiden luonne sekä kommunikaatio. Analyysissä kiinnitetään huomiota sosiaalisten siteiden luonteisiin tasoilla sitova (bonding), silloittava (bridging) ja liittävä (linking).

Tutkimustulosten mukaan vanhempien sosiaaliset verkostot käsittävät 10-20 nimettyä henkilöä, keihin vanhemmat ovat yhteydessä vuositasolla. Nämä henkilöt ovat kotitalouden perheenjäseniä, kodin ulkopuolella asuvia lapsia sekä sukulaisia, kuten omat ja puolison vanhemmat, omat sisarukset ja mahdolliset muut sukulaiset. Muita sosiaaliseen verkostoon kuuluvia henkilöitä tai tahoja ovat muun muassa ystävät, harrastepaikan henkilökunta, seurakunnan jäsenet sekä virallisemmat tahot, kuten sosiaalityöntekijä ja oma terapeutti. Perhe eri muotoineen on vanhemmille tärkein vahvojen sosiaalisten siteiden (bonding) lähde ja perhe saa yhteisön muotoja. Vanhemmilla on taustallaan monia eroja ja nämä erot ovat muuttaneet heidän sosiaalista verkostoaan. Vanhempien pitkäaikaisimpia sosiaalisia suhteita edustavat bonding -tyyppiset vahvat suhteet omiin lapsiin, omiin vanhempiin sekä joihinkin sisaruksiin. Vanhemmat käyttävät aktiivisesti sosiaalista mediaa, mutta se ei näytä korvanneet sosiaalisia suhteita, vaan mediaa käytetään yhteydenpitämiseen omiin sosiaalisiin verkostoihin. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat ovat saaneet sekä taloudellista että emotionaalista tukea ja apua omilta epävirallisilta sosiaalisen verkoston jäseniltä sekä myös sosiaalisen verkoston virallisilta jäseniltä. Taloudellisen tuen merkitys korostui tutkimusaineistossa. Kun virallisen tahon antama apu lähtee perheen tarpeista on se hyödyllistä. Aineistosta ei noussut esiin avun saamatta jäämisen kokemuksia.

Asiasanat: perhe, vanhemmuus, sosiaalinen verkosto, yhteisö, lastensuojelu, tukeminen.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	4
2.1 Vanhemmuus ja perhe.....	4
2.2 Heikompiosaisuus.....	8
2.3 Lapsiperheiden tukeminen.....	11
3. YHTEISÖ JA VERKOSTOT TUTKIMUKSEN VIIITEKEHYKSENÄ.....	16
3.1 Alueellinen ja vuorovaikutuksellinen yhteisö	17
3.2 Notkea ja moderni yhteisö.....	21
3.3 Yhteisöllisyyden ulottuvuuksia.....	23
3.4 Yhteisö ja yhteisöllisyys tässä tutkielmassa.....	27
4. AIEMPAA TUTKIMUSTA.....	28
5. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	32
6. HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	33
6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä.....	33
6.2 Haastatteluiden toteuttaminen.....	34
6.3 Aineisto ja sen analysointi.....	37
6.4 Luotettavuudesta ja eettisyydestä.....	40
7. HAVAINTOJA SOSIAALISISTA VERKOSTOISTA.....	42
7.1 Verkostojen rakenne.....	42
7.1.1 Perhe, suku ja ystävät.....	42
7.1.2 Viralliset tahot.....	44
7.2 Yhteydenpito ja kommunikaatio.....	44
7.3 Kokemuksia toteutuvista suhteista.....	49
7.3.1 Kokemuksia suhteessa epävirallisiin tahoihin.....	49
7.3.2 Kokemuksia suhteessa virallisiin tahoihin.....	55
8. HAVAINTOJA AVUSTA JA TUESTA.....	58
8.1 Kuka auttaa?.....	58
8.2 Kokemuksia avun vastaanottamisesta.....	60

9. POHDINTAA.....	65
9.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista.....	65
9.2 Tutkielman anti sosiaalityölle ja jatkotutkimusaiheita.....	67
LÄHTEET.....	69
LIITTEET.....	75

1. JOHDANTO

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena kuvata minkälaisia ovat lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevien vanhempien sosiaaliset verkostot ja heidän kokemuksensa sosiaalisesta verkostostaan postmodernina aikana, jolloin yksilöllisyys leimaa ihmisyyttä ja kulttuuriamme (ks. Zygmunt Bauman 2002). Myös perinteiden merkitys ihmisten elämää ohjaavana tekijänä on heikentynyt. Ihmisten koettu hyvinvointi kytkeytyy kuitenkin useimmilla yksilöillä ryhmän tai yhteisön jäsenyyteen ja sitä kautta rakentuviin sosiaalisiin suhteisiin (Saari 2009, 9). Kiinnostukseni tutkimusaihetta kohtaan nousee työkokemukseni kautta. Olen työskennellyt pitkään pääkaupunkiseudulla lastensuojelun eri työtehtävissä. Lasten, aikuisten ja perheiden kanssa työskennellessäni ovat sosiaaliset verkostot, niiden luonne ja joskus myös puute nousseet usein jollain tavalla keskusteluun. Nämä keskustelut ovat jättäneet minuun kiinnostuksen ihmisten sosiaalisia verkostoja kohtaan.

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat: Minkälaisia ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien vanhempien sosiaaliset verkostot ja minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on verkostoistaan? Minkälaisia kokemuksia lastensuojelun asiakkaana olevilla vanhemmilla on avun ja tuen saamisesta sosiaaliselta verkostoltaan? Tutkielmallani haluan tuoda esiin sitä kokemusmaailmaa sosiaalisesta verkostosta missä lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevat vanhemmat elävät. Toisen tutkimuskysymyksen kautta on tarkoituksena hahmottaa minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on avun ja tuen saamisesta.

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimusaineiston muodostavat kolmen lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevan vanhemman teemahaastattelut. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja saatu aineisto on analysoitu sisällönanalyysin keinoin. Tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on yhteisö Heikki Lehtosen, Zygmunt Baumanin ja Anneli Pohjolan tulkitsemana. Anneli Pohjola pohjaa omaa tulkintaansa Simon Scriverin ja Michael Woolcockin ajatuksiin ihmisten välisistä siteistä. Teemahaastattelurungon olen pohjannut Anneli Pohjolan muodostamaan yhteisöllisyyden jäsentämisen ulottuvuuksiin liittäen siihen avun ja tuen teeman.

Tutkielmaani haastatellut vanhemmat ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Lastensuojelu on kunnissa tehtävää ammatillista sosiaalityötä, jota säätelee lastensuojelulaki. Suomessa on pidetty tärkeänä näkemystä sosiaalityöstä julkisen sektorin varaan rakentuvana ammatillisena toimintana (Raunio 2009, 19). Sosiaalityö pyrkii parantamaan yhdessä asiakkaan kanssa hänen henkistä, aineellista ja sosiaalista hyvinvointiaan ja siihen sisältyviä vuorovaikutussuhteista (ks. Juhila 2006). Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lastensuojelun keskeisiä periaatteita ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja vanhempien ja huoltajien tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lapsi ja perhe ovat oikeutettuja saamaan lastensuojelun asiakkaana tarvitsemiaan lastensuojelun avohuollon palveluita ja tukitoimia, kuten perhekuntoutusta, perhetyötä, tukea harrastuskustannuksiin ja sosiaalityöntekijän tapaamisia. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa siitä, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin tai lastensuojelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi omalla toiminnallaan vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja tai tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Palvelutarpeen arviointi on uudistetun sosiaalihuoltolain mukainen termi. Uudistetun sosiaalihuoltolain henki ja tarkoitus on edistää hyvinvointia, vähentää eriarvoisuutta, turvata yhdenmukaisin perustein tarpeenmukaiset palvelut ja panostaa ennaltaehkäiseviin peruspalveluihin (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Kuntien organisaatiorakenteet sosiaalihuoltolain toteuttamisen suhteen poikkeavat toisistaan ja myös voimassa oleva termistö vaihtelee.

Marjatta Bardy ja Tarja Heino (2013, 13) tuovat esiin, että lasten määrä lastensuojelussa on jatkuvasti lisääntynyt ja tämä nähdään usein merkkinä pahoinvoinnin lisääntymisenä yhteiskunnassa. Lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa oli vuonna 2011 reilu 72000 lasta ja nousua verrattuna vuoteen 2007 oli noin 15000 lasta. Terveys- ja hyvinvointilaitoksen tuottaman tilaston mukaan vuonna 2014 avohuollon asiakkuudessa oli reilu 90000 lasta tai nuorta. Lastensuojelun asiakasmäärien on ennakoitu tulevaisuudessa laskevan uuden sosiaalihuoltolain myötä. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 2016a.) Moni aiemmin lastensuojelun asiakkuudessa oleva lapsi ja perhe siirtyy todennäköisesti

sosiaalihuollon asiakkuuden piiriin, koska palveluita, kuten tukiperheitä ja perhetyötä, joita aiemmin sai vain lastensuojelun asiakkaana saa nyt sosiaalihuoltolain mukaisesti sosiaalihuollosta. Tämä toisaalta saattaa taas johtaa siihen, että lastensuojelun asiakkaaksi jäävät ja tulevat omaavat entistä haastavampia ja monitahoisempia ongelmia ja haasteita. (ks. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016b.)

Aloitan pro gradu –tutkielmani kertomalla perheestä ja vanhemmuudesta, heikompiosaisuudesta sekä lapsiperheiden tukemisesta. Tämän jälkeen avaan verkostoa ja yhteisöä, jotka ovat tutkielmani taustalla oleva viitekehys. Seuraavaksi esittelen tutkielmaani liittyviä aikaisempia tutkimuksia ja tuon esiin tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen kerron tutkimuksen toteuttamisesta ja metodologisista valinnoista sekä esittelen tutkimustulokset. Lopuksi käyn pohdintaa tutkielmastani ja sen tuloksista liittäen niitä sosiaalityöhön.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Tässä luvussa avaan tutkielmani taustalla olevia keskeisiä aihepiirejä. Aluksi tarkastelen vanhemmuutta ja perhettä ja sitten avaan heikompiosaisuuden teemaa. Lopuksi esittelen yleisesti lapsiperheiden avun ja tuen aihepiiriä.

2.1 Vanhemmuus ja perhe

Tutkielmani paikantuu vanhemmuuden ja perheen kontekstiin, koska tutkielmaan haastateltavat henkilöt ovat sekä vanhempia että perheellisiä. Katja Yesilovan (2009, 17-18) mukaan perhekäsitteen ja perheihanteen on katsottu kulkevan käsikkäin siten, että käsite kuvaa ihannetta, mutta ei todellisuutta. Todellinen perhe on moniulotteisempi, kuin yksipuoliset ihanteet ja mielikuvat siitä. Käsitystä ydinperhemallista, jossa elävät isä, äiti ja lapset, ravisuttavat lukuisat nykyajan, ehkä uudetkin perhemallit, kuten eroperheet, uusperheet, yksihuoltajaperheet ja sateenkaariperheet. Perheestä puhuminen on haluttu jopa lopettaa käsitteen epämääräisyyden ja arvolatautuneisuuden takia. Arjessa ihmiset kuitenkin puhuvat perheestä, eikä perhe ole kadonnut mihinkään, se on vain monipuolistunut ja saanut uusia muotoja.

Ritva Nätkinin (2003, 18-21) mukaan ydinperhemallin ihanne syntyi Suomessa 1800-luvulla porvarillisen elämäntavan ihanteena ja koko kansan ihanteeksi malli vakiintui 1920-1930 -luvulla. Tällöin perheen käsitteestä tuli poliittinen idea. Kansalaissodasta lähtien porvarillista perheihannetta vakiinnutettiin koko kansan keskuuteen kansallisen yhtenäisyyden nimissä. Yksityinen ja julkinen elämänpiiri alkoivat hiljalleen erottua toisistaan, mutta perheestä vain mies kuului julkiselle alueelle. Nainen kuului perheen piiriin yksityiselle alueelle ja lapsia kasvattamaan. Vuoteen 1929 saakka, jolloin avioliittolaki tuli voimaan, mies edusti vaimoan julkisella alueella. Kiinteä parisuhde ja avioliitto vanhemmuuden yhteydessä oli saanut kuitenkin säröjä jo 1900-luvun alussa, kun kamppailtiin aviottoman äitiyden oikeutuksista. Naisten halu yksilöityä perheestä ja irrottautua lapsesta on ollut esillä 1900-luvun alusta lähtien, mutta varsinkin 1960-luvun politiikassa tämä tuli voimakkaasti esiin. Tästä esimerkkinä olivat vaatimukset abortin mahdollisuudesta ja syntyvyyden säännöstelystä. Vanhemmuus ja parisuhde erosivat

toisistaan 1970-luvulla ja avioerot alkoivat lisääntymään. Samaan aikaan lisääntyivät myös liittojen ja perheiden eri muodot, kuten avoliitot ja yksinhuoltajuus. Naiseus ja äitiys erkaantuivat toisistaan ja äitiys muodostaa nykyään vain yhden vaiheen naisen elämässä, eikä se ole koko elämä.

Yhteiskunnan muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet perheeseen, sen muotoon ja perinteisiin ajattelumalleihin. Muuttoliike maalta kaupunkeihin oli voimakasta varsinkin 1960-luvulla ja se jatkuu edelleen. Muuttojen myötä perheet ja suvut eivät asu enää välttämättä lähekkäin. (ks. Nätkin 2003.) Perheet saattavat elää tilanteessa, jossa samalla paikkakunnalla tai edes maassa ei asu heidän sukulaisiaan, toisin kuin ennen on ollut. Hannele Saulin ja Sakari Kainulaisen (2001, 44) mukaan varsinkin työelämän muutokset ovat vaikuttaneet perhe-elämään. Naiset ovat menneet palkkatöihin ja julkinen valta edistää tätä muutosta tarjoamalla lapsille päivähoitoa ja vanhemmille perhevapaita. Naisten elämänpolulliset vaihtoehdot ovat lisääntyneet ajasta, jolloin heidän ajateltiin elävän kodin piirissä lapsia varten.

Hyvinvointipalveluiden laajenemisen ja kehittymisen aikaan, toisen maailman sodan jälkeen, kävi perheinstituutio samanaikaisesti läpi muutosta. Syntyvyys aleni, perheet pienenivät ja perheiden hajoaminen kiihtyi. Perinteisen perheen rinnalle ilmaantui uudenlaisia yhteiselämän muotoja, kuten avoliitot ja uusperheet. Nykyään perheet ovat menettäneet kiinteyttään ainakin siinä mielessä, että ihmisillä voi olla elämänsä aikana aikaisempaa useampia eri perhemuodostelmia ja samalla lyhytkestoisempia suhteita perheenjäseniinsä. (Sauli & Kainulainen 2001, 43.) Nyky-yhteiskunnassa perhemuodot ovat moninaistuneet ja erilaiset vaihtoehdot normalisoituneet. Perhe ei tarkoita enää kaikille ihmisille samaa asiaa. (Nätkin 2003, 17.)

Ydinperhemalli ei ollut vallalla joitakin vuosikymmentä pidempään, vaikka se on ihanteena tai tietynlaisena normaalina säilynyt puheissa ja kulttuurissamme tähän päivään saakka. Edelleen esimerkiksi moniin huvipuistoihin tai museoihin myydään perhelippuja, joka käsittää kahden aikuisen ja kahden lapsen sisäänpääsyn. Tätä voi kummastella aikana, jolloin on tavallista, että perheessä on yksi vanhempi ja esimerkiksi uusperheiden kohdalla lapsiluku saattaa olla ihan jotain muuta kuin kaksi. Anna Maija Castrenin (2009a, 40-41) mukaan yhteiskunnassamme tukeudutaan lainsäädäntöä myöten edelleen vahvasti ydinperheeseen perheen tyyppitapauksena, vaikka erot ovat tavanomaistuneet ja niiden

seurauksena syntyvät perhemallit ovat moninaisia. Lainsäädäntö ikään kuin laahaa todellisen elämän perässä.

Aino Kääriäinen, Juha Hämäläinen ja Pirjo Pölkki (2009) tuovat esiin, että parisuhteen päättymisen on yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö ja se vaikuttaa suuresti perheisiin. Erojen yleistymiseen liittyy olennaisesti perhemuotojen monipuolistuminen, joka on sekä syy että seuraus. Kyse on isosta elämäntavan muutoksesta, joka horjuttaa perinteistä perheajattelua. Kahden viimeisen sukupolven aikana erot ovat yleistyneet kaikissa länsimaissa voimakkaasti. Suomessa avioeron koki vuonna 2008 reilu 13000 paria ja 30000 lasta koki vanhempiensa avioeron. (emt., 11.) Perheet ja sukulaissuhteet saattavat muuttua elämän aikana aiemmasta poiketen useita kertoja. Useilla lapsilla on kaksi kotia ja asumisjärjestelyt lasten asumisen suhteen ovat monipuolistuneet myös vanhempien tarpeiden mukaan.

Suomessa oli vuoden 2013 lopussa yhteensä 576 000 lapsiperhettä. Yleisin perhemuoto on edelleen avioparin muodostama perhe, joita oli 60 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Avoparien muodostamia perheitä oli 19 prosenttia. Äidin ja lasten muodostamia perheitä oli 18 prosenttia ja isän ja lasten muodostamia perheitä alle kolme prosenttia. Uusperheitä oli 53 000 perhettä, joiden vanhemmista noin puolet olivat avioliitossa ja puolet avoliitossa. Rekisteröity pari oli vanhempina hieman yli 400 perheessä. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 23.) Nämä tilastot kertovat osaltaan sen, että avioparien muodostamat perheet ovat yhteiskunnassamme edelleen yleisimpiä, mutta erilaisten perheiden muodot ja vaihtoehdot ovat lisääntyneet.

Perhesuhteet ovat ainutlaatuinen verkosto, jossa voi kokea olemassaolon suhteiden pitkäikäisyyden vuoksi. Vanhemmuus on elinikäistä, toisin kuin parisuhde. (Lahikainen 2005, 359.) Vanhemmuus ei ole aina samanlaista eikä vanhempi välttämättä asu lastensa kanssa samassa taloudessa. Erojen ja uusien perhemuodostelmien myötä ovat vakiintuneet erilaiset isäpuolen ja äiti puolen roolit ja termit. Ihmisillä voi olla elämänsä aikana aiempaa enemmän parisuhteita, perhekoonpanoja ja ihmissuhteita puolisoitensa kautta, jotka saattavat purkautua eron myötä. Erojen ja uusien suhteiden myötä rakentuu uusia perhe- ja sukukoonpanoja ja sosiaalisia verkostoja. (Marin 1994, 17-18.) On helppo ymmärtää, että jokaisen ihmisen sosiaalinen verkosto on omanlaisensa, koska myös elämänpolut ovat monipuolistuneet ja ihmisten valinnan mahdollisuudet lisääntyneet.

Perhe tarjosi aiemmin pohjan ihmisten välisille solidaarisille suhteille. Perhe on kuitenkin muuttunut ajan saatossa vähemmän sitoviksi erillissuhteiksi ja korvautunut osittain erilaisilla sosiaalisilla verkostoilla. Jokaisella samankin perheen jäsenellä voi olla oma kokemus perheestään. (Marin 1994, 21-22.) Perheiden monipuolisuuden ja erilaisuuden vuoksi ei perheen yksioikoista määrittelyä nähdä enää tarpeellisena tai se kyseenalaistetaan. Ydinperhemallin pitäminen perheen perustyyppinä saattaa jopa estää perheiden moninaisuuden ymmärtämistä. (Widmer 2010, 137.) Perhe ei tarkoita enää automaattisesti ydinperhettä biologisine sukulaisineen, eikä ihmisten sosiaaliset verkostot ole keskenään samanlaisia. Ihmisen sosiaaliseen verkostoon saattaa kuulua ihan muita henkilöitä ja tahoja, kuin hänen biologinen perheensä. Ihmisten esimerkiksi asuessa kaukana biologisesta perheestään ja suvustaan saattaa ystävien ja työkavereiden merkitys nousta suureksi sosiaalisessa verkostossa.

Jari Helminen (2006) tuo esiin, että perhe on keskeisessä asemassa ihmisten elämässä ja elämänpiirin muodostumisessa, niin hyvässä kuin pahassakin. Suuri osa ihmisistä syntyy perheeseen ja suuri osa perustaa myöhemmin itse perheen. Tosin synnymme erilaisiin perheisiin ja perustamme erilaisia perheitä. Yhä useammin ihminen on osana useampia perheitä elämänsä aikana muun muassa lapsuuden perheessä ja ehkä useammassakin itse perustetussa perheessä. Ihmisen eri elämäntilanteissa ja vaiheissa perheen ja lähiyhteisön tarve vaihtelee. Perhe toimii hyvän elämän lähtökohtien mahdollistajana, mutta joskus perhe myös asettaa haasteensa ihmisen matkan varrelle. (emt., 7.) Aina perhe ei tarkoita jotain positiivista ja hyvää, vaan joskus perhe tai joku perheenjäsenistä voi olla taakka ja murheen aiheuttaja.

Lapsiperheiden arki on muuttunut aikaisemmasta ja ihmiset toimivat nykyään samanaikaisesti perheen ja kodin piirissä, työelämässä ja vapaa-ajan toiminnoissa. Nämä kaikki eri osa-alueet ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja ihmiset pyrkivät rakentamaan itselleen mahdollisimman toimivan kokonaisuuden. Perheiden asema työmarkkinoilla ja vapaa-ajan kentillä on erilainen ja tämä aiheuttaa perheiden aseman eroavuutta myös resurssien osalta. Perheiden erilaiset ulkoiset resurssit muun muassa asumistaso, taloudellinen tilanne ja vanhempien koulutustaso eroavat toisistaan. Myös perheiden sisäiset resurssit, kuten perheen historia, sosiaaliset verkostot ja vanhempien ja lasten suhteet eroavat ja vaihtelevat toisistaan. Perheen resurssilla on vaikutusta

vanhempien ja lasten hyvinvointiin. Perheen haasteelliset elämäntilanteet ja vaiheet heijastuvat vanhemmuuteen, kodin ilmapiiriin ja käytettävissä oleviin toimintaedellytyksiin ja voimavaroihin. Suurin osa lapsiperheistä voi hyvin, mutta osa voi aikaisempaa huonommin. (Helminen 2006, 28.)

Näkemykseni mukaan ihmiset ovat aikaisempaa useammin valintojen ja epävarmuuden edessä, kun he luovat omaa yksilöllistä elämäänsä, jota raamit ja normit eivät säätele, kuten aiemmin on totuttu. Työelämä ja sen vaatimukset kovenevat ja samaan aikaan ihmisten on hallittava myös vapaa-ajan ja kodin kentät. Tämän kaiken keskellä vanhemmat luotsaavat perheitään parhaansa mukaan. Vanhemmuus on muuttunut mielestäni haastavammaksi yhteiskunnassamme, joka vaikuttaa olevan kilpailua ja kilvoittelua kaikilla osa-alueilla. (ks. Helminen 2006; Marin 1994).

2.2 Heikompiosaisuus

Yleisellä hyvinvoinnin taloudellisella mittarilla, bruttokansantuotteella, mitattuna perheiden hyvinvointi on Suomessa tällä hetkellä muihin maihin ja historiallisessakin valossa korkea. Bruttokansantuotteen käyttö hyvinvoinnin mittarina on kuitenkin ongelmallista, koska siinä otetaan huomioon vain rahassa mitattavat tekijät, ei sosiaalisia tekijöitä. Bruttokansantuote hyvinvoinnin mittarina ei kuvaa totuudenmukaisesti hyvinvoinnin todellista tilaa yksittäisen perheen kohdalla, koska taloudellinen hyvinvointi ei jakaannu yhteiskunnassa tasaisesti. (Raijas 2011, 245)

Marjatta Bardyn ja Tarja Heinon (2013) mukaan lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana, vaikka suurin osa lapsiperheistä on keskituloisia. Yhteiskunnan tuloerojen kasvu on kuitenkin tarkoittanut sitä, että pienituloisimman väestönosan tulotaso on kohonnut heikoiten ja suurituloisten eniten. Monilapsiset yksinhuoltajaperheet ovat heikoimmassa taloudellisessa asemassa. Eriarvoisuus lisää muun muassa ihmisten pelkoa pärjäämisestä, stressiä, häpeää, altistaa sairauksille ja väkivallalle ja sillä on yhteys mielenterveysongelmiin, päihteiden väärinkäyttöön ja perheristiriitoihin. Lasten väliset hyvinvointierot ovat kasvaneet ja köyhien ja rikkaiden perheiden lasten mahdollisuudet voivat olla kaukana toisistaan. (emt., 15-17.) Perheen tulotaso saattaa muun muassa rajoittaa lapsen mahdollisuuksia osallistua haluamaansa harrastukseen, koska useat harrastusmaksut ovat nykyään korkeita.

Mia Hakovirran ja Minna Rantalaihon (2012) tutkimuksen mukaan lasten erilaiset kuluttamisresurssit tuottavat eriarvoisuutta, joka määrittää lapsen sosiaalisen aseman ja osallisuuden. Tämä tulee erityisesti esille lapsen tärkeissä vertaisryhmissä ja kaverisuhteissa. Perheen taloudellisesti tiukat resurssit rajoittavat lapsen toimintamahdollisuuksia, eikä lapsi muun muassa voi viettää vapaa-aikaansa aina samalla tavalla kuin kaverinsa. (emt., 114.) Lapsi ei mahdollisesti voi osallistua kavereidensa syntymäpäiväjuhliille, koska ei pysty hankkimaan samanarvoista lahjaa kuin muut lapset tai osallistuminen luokan leirikouluun osoittautuu taloudellisesti mahdottomaksi (ks. Eräsaari 2011).

Huono-osaisuus on yhteiskunnassamme edelleen periytyvää, vaikka suuntausta onkin saatu katkaistua. Huono-osaisten perheiden lapset ovat usein aikuisina muiden perheiden lapsia useammin köyhiä, työttömiä, toimeentulotuen asiakkaita ja he asuvat puutteellisissa asunnoissa. (Sauli & Kainulainen 2001, 54-55.) Köyhyys sekä taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus, jotka pohjaavat yhteiskunnallisiin rakenteisiin, ovat edelleen heikompiosaisuuden ytimessä. Pelkästään henkilökohtainen apu ja tuki ei riitä heikompiosaisuuteen liittyvässä auttamisessa, vaan tarvitaan vaikuttamista myös ihmisten olosuhteisiin, rakenteisiin ja politiikan suuntaan. (Pohjola 2016, 95-96.) Ihminen saa kohtuullisissa elinoloissa keskimäärin paremmin oman potentiaalinsa ja yhteisön resurssit käyttöönsä ja oppii pitämään itsestään huolta, toisin kuin epätydyttävissä oloissa (Bardy & Heino 2013, 18). Mielestäni on tärkeää ymmärtää, että heikompiosaisuus on monitahoinen asia, johon liittyy läheisesti periytyvyys ja yhteiskunnalliset rakenteet eikä pelkästään ihminen yksilönä toimineen.

Hyvinvointi on monitahoisesti määrittyvä termi ja sitä voidaan mitata monin eri tavoin. Hyvinvointia voi perinteisen bruttokansantuotteen sijaan lähestyä myös ihmisten elinolosuhteiden, resurssien ja arjen toiminnan näkökulmasta. Arki muodostuu muun muassa ansiotyöstä, opiskelusta, kotielämästä ja harrastuksista. Arjen eri toiminnoissa, joissa ihminen toimii joko yksin tai vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tarvitaan resursseja ja erilaisia hyödykkeitä. Arjen toiminnoissa tavoitellaan hyvinvointia eli tarpeiden tyydytystä, joilla arjen sujuminen taataan. Köyhyyden, alhaisten tulojen ja rajoittuneiden resurssien on todettu alentavan ihmisten hyvinvointia. Arjen hyvinvointi

linkittyy ihmisten elinolonsuhteisiin, resursseihin ja henkilökohtaisiin resursseihin ja toimintakykyyn. (Raijas 2011, 243-247.)

Lastensuojelun kannalta peruspalveluiden merkitys on erittäin suuri ongelmien ennaltaehkäisyyn ja sen estämiseksi, etteivät ihmiset joutuisi umpikujaan. Heikosti toimivat peruspalvelut lisäävät lastensuojelun tarpeita. On huolestuttavaa, että palvelut ovat ohentuneet samaan aikaan, kun tuloerot maassamme ovat kasvaneet ja köyhyys lisääntynyt. (Bardy & Heino 2013, 19). Uudistetun sosiaalihuoltolain myötä palveluiden painotus on siirtymässä peruspalveluihin ja näin ollen suurempien ongelmien ennaltaehkäisyyn. Jää kuitenkin nähtäväksi panostetaanko peruspalveluihin riittävällä tavalla, jotta ne oikeasti toimisivat ennaltaehkäisevästi.

Tarja Heinon (2013) mukaan lastensuojelulasten hyvinvointi ja kasvuolot poikkeavat siitä, mitä ne ovat väestössä lapsilla keskimäärin. Lastensuojelun asiakkaaksi tulleiden lasten arkea leimaavat monenlaiset muutokset. Heidän perherakenteensa on muuttunut ja usein myös asuinpaikka ja kasvuolosuhteet ovat vaihtuneet. Väestömme lapsista enemmistö asuu kahden vanhemman perheessä. Lastensuojeluasiakkuuden alkaessa vain joka kolmas lapsi asui ydinperheessä ja kaksi kolmesta lapsesta asui pääasiallisesti toisen biologisen vanhemman, usein äidin, luona. Joka viides lapsi asui lastensuojeluasiakkuuden alkaessa uusperheessä. Lastensuojelun asiakkaaksi tulleet lapset asuvat usein köyhissä perheissä, joissa saadaan toimeentulotukea. Verrattuna koko väestön köyhyyteen kuuluvat lastensuojelun asiakkaaksi tulevat lapset selvästi useammin köyhiin perheisiin. (emt., 93-95.)

Globaali talouden laskusuhdanne vaikuttaa kaikkialla ja pohjoismaiset hyvinvointivaltiot, joita on totuttu pitämään perheiden ja lasten hyvinvoinnin takaajina, eivät ole immuuneja globaalille ja paikalliselle muospaineelle. Talousorientoitunut ajattelu on rantautunut myös pohjoismaihin ja painetta muuttaa ja muokata kattavaa sosiaaliturvajärjestelmää on ilmassa. (Forsberg & Kröger 2011, 1-2.) Suomen hallitus on pro gradu -tutkielmaa kirjoittaessani esittänyt lisää taloudellisia säästökohteitaan ja leikkaussuunnitelmiaan julkiseen sektoriin ja palveluihin. Säästöjen seurauksena leikataan muun muassa lapsilisää ja opintotukia, oikeutta päivähoidon supistetaan ja asiointimaksuja esimerkiksi lääkäriin nostetaan. (ks. Mäntysaari 2016.)

Taloudellinen tilanne on kiistämättä haastava, mutta on syytä ihmetellä päättäjien ajatuksia siitä, miten heikommin yhteiskunnan matkassa pysyvät ihmiset jaksavat ponnistella eteenpäin, kun taloudelliset leikkaukset osuvat monin tavoin juuri heihin. Raija Julkusen (2006b) mukaan 1990 -luvun syvän laman ja korkean työttömyyden aikaiset valtion leikkaukset lapsiperheiden tulonsiirtoihin ja samanaikaiset kuntien leikkaukset lasten ja lapsiperheiden palveluihin vaikuttavat jälkikäteen epäviisailta. Lapsiperheiden tuloerot ja köyhyys kasvoivat ja monilla vanhemmilla oli haasteita huolehtia lapsistaan. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät kaksinkertaistuivat kymmenessä vuodessa ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä kasvoi 50 prosenttia. (emt., 31-32).

Hakovirran ja Rantalaihon (2012, 116) mukaan yhteiskunnassamme yhä merkittävämmäksi nouseva kaupallisuus ja kulutuskulttuuri yhdistettynä lapsiperheiden välisiin tuloeroihin välittyvät suoraan lasten arkeen ja osaksi nykylapsuutta. Bardy ja Heino (2013) tuovat esiin, että yhteiskunnan monien sosiaalisten ongelmien taustalla on eriarvoisuus ja kuilu hyvinvoivien ja huono-osaisten välillä (emt., 17). Perinteisesti hyvinvointivaltion keskeisimpiä eetoksia on ollut säilyttää tuloerot maltillisina, jotta kestävämpi eriarvoisuutta ei pääsisi syntymään. Uusliberalistinen politiikka näyttää kuitenkin ottaneen yliotteen hyvinvointiliberalistisista kannoista. Sosiaalityöntekijöiden toimintamahdollisuudet voivat tulevaisuudessa kaventua talouskuria korostavan yhteiskuntapolitiikan vuoksi. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa saattaa jatkossa olla enemmän jännitettä, joka eivät johdu asiakassuhteesta, vaan niiden taustalla olevista rakenteellisista tekijöistä. (Mäntysaari 2016, 85-86.) Sosiaalityöntekijä ei mahdollisesti pysty toimimaan ja auttamaan asiakasta tavalla, jonka näkisi ammattitaitonsa puolesta parhaana vaihtoehtona perheelle, koska työnehtoja rajoittaa tiukentunut politiikka.

2.3 Lapsiperheiden tukeminen

Juho Saari (2015) tuo esiin, että mitä vankempi sosiaalinen tuki ihmisellä on, sitä paremmin hän kestää erilaisia toistuvia kolhuja, kuten rikkonaista lapsuutta, kariutuneita ihmissuhteita, addiktioita ja työttömyyttä. Selviytymiskyvyn ja tuen välinen mekanismi ei ole kuitenkaan yksioikoinen. Monet eivät halua sosiaalista tukea, koska arvostavat itsenäistä selviytymistä ja osa tuesta saattaa taas olla toivottua ja osa ei. Sosiaalisen tuen lähteet jaetaan yleensä virallisiin ja epävirallisiin. Epävirallisia lähteitä ovat puoliso, perhe, sukulaiset ja ystävät. Virallisia ovat sosiaali- ja terveysviranomaiset, diakoniatyöntekijät ja

myös poliisi. (emt., 202-203.) Yksityisten palveluntuottajien rooli sosiaalipalveluissa on lähtenyt kasvuun 1990-luvun laman jälkeen. Yksityiset järjestöt tuottavat esimerkiksi päihdehuoltoa, ensi- ja turvakoteja ja työtoimintaa. Henkilöstömäärillä mitattuna suurimpien järjestöjen joukkoon kuuluvat esimerkiksi Suomen Punainen risti, Helsingin Diakonissalaitoksen Säätiö ja A-klinikkasäätiö. (Julkunen 2006a, 124-125.)

Marjaana Pelkonen (1994, 39) jakaa sosiaalisen tuen muodot emotionaaliseen tukeen, arviointia sisältävään tukeen, tiedolliseen tukeen ja käytännölliseen apuun. Emotionaalinen tuki on arvostusta, kiintymystä, huolenpitoa ja kuuntelemista. Arviointia sisältävä tuki tarkoittaa palautetta ja mahdollisuutta sosiaaliseen vertailemiseen. Tiedollista tukea ovat neuvot, ehdotukset ja ohjeet, jotka auttavat henkilökohtaisissa ongelmissa. Käytännöllinen apu tarkoittaa rahaa, työtä, aikaa ja apua. Oman näkemykseni mukaan nämä sosiaalisen tuen muodot limittyvät monesti luontevasti osaksi toisiaan ja niiden erottelemisen ei ole aina mahdollista tai edes tarpeellista.

Suomalainen sosiaaliturva on laaja kokonaisuus, jonka tarkoitus on taata ihmisille riittävä perusturva kaikissa elämäntilanteissa. Suomen perustuslain mukaan yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtia kaikista jäsenistään ja yksi perustuslain merkittävimmistä oikeuksista on ihmisten oikeus sosiaaliturvaan. Sosiaaliturvajärjestelmämme koostuu sosiaalivakuutuksesta, sosiaaliavustuksista ja sosiaali- ja terveystalouksista. Sosiaalivakuutuksella pyritään turvaamaan kansalaisten toimeentuloa, kun ansiotulo jää pois. Sosiaaliavustusten, kuten lapsilisän ja asumistuen, tarkoituksena on edistää ja ylläpitää henkilöiden, perheiden ja yhteisöjen toimintakykyä. Sosiaali- ja terveystalouksilla taataan kaikille kansalaisille mahdollisuus mm. julkiseen terveydenhuoltoon. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 13-15.)

Uudistetun sosiaalihuoltolain myötä kaikille kohdistuvien peruspalveluiden määrä tulee kasvamaan ja sosiaalihuoltolain painotus on ennaltaehkäisyssä. Aiemmin moni lastensuojelun palveluvalikkoon kuulunut tukimuoto, kuten tukihenkilötoiminta, on nyt sosiaalihuollon palveluvalikossa ja periaatteessa kaikkien saatavilla. Lastensuojelua ja sen erityispalveluita tarvitaan kuitenkin jatkossakin, kun ihmisten ongelmat kasaantuvat ja peruspalvelut eivät riitä. Bardyn ja Heinon (2013) mukaan lastensuojelun yhtenä tehtävänä on tasoittaa eriarvoisuutta. Tarvitaan monipuolinen ja toimiva lastensuojelun palvelujärjestelmä, jotta tähän tavoitteeseen päästään. Palveluiden tulisi vastata ihmisten

erilaisiin tarpeisiin ja tarjolla tulisikin olla konkreettista käytännön apua, aineellista, sosiaalista ja henkistä apua. (emt., 20.) Perheiden tarvitsema tuen tarve vaihtelee huolta aiheuttavan syyn, perheen voimavarojen sekä olemassa olevan sosiaalisen tukiverkoston mukaan (Halme & Perälä 2014, 225).

Pessin ja Seppäsen (2011) mukaan pohjoismaisessa hyvinvointimallissa julkisella vallalla on ollut laaja vastuu ihmisen hyvinvoinnista. Julkisen sektorin palvelut ovat kuitenkin taloustilanteen vuoksi supistuneet ja supistumassa, minkä seurauksena yhteisöiltä on alettu edellyttää konkreettista jäsentensä auttamista. Poliitikot ovat myös alkaneet puhumaan kolmannen sektorin sekä lähiyhteisöjen, kuten perheen vastuusta ihmisten hyvinvoinnissa. (emt., 288.) Suomalaisen yhteiskunnan yksi merkittäviä kysymyksiä on, missä määrin ihmiset pitävät huolta toisistaan. Suomalaisia on moitittu itsekkyydestä ja yhteisöllisyyden puutteesta. Yhteiskuntamme sosiaalisen koheesion ja yhteenkuuluvuuden tilasta on kannettu huolta pitkään. (Pessi & Saari 2008, 7.)

Altruismi on toisen huomioon ottavaa käyttäytymistä ja ennen kaikkea auttamiseen liittyviä yksittäisiä tekoja ja sosiaalista toimintaa (Pessi & Oravasaari 2011, 72). Altruismin käsitteen on sosiaalitieteisiin tuonut ranskalainen Auguste Comte (1798-1857) tarkoittaen sillä itsekkyyden vastakohtaa. Yhteiskuntaa pidetään terveenä, jos siinä on riittävästi altruismia. Altruismitutkimus antaa tietoa sosiaalisesta vastuusta ja sen muutoksista. Tieto ihmisten auttamishalusta ja ihmiskäsityksistä kertoo myös jotain olennaista yhteiskuntamme tilasta. (Pessi & Saari 2008, 37-39.) Yhteiskuntapoliittisesti altruismin määrä vaikuttaa merkittävästi siihen, kuinka paljon tarvitaan julkisia menoja ja yhteiskunnallista säätelyä yhteiskunnan toimivuuden varmistamiseksi. Vapaaehtoisuuteen perustuva altruismi on voimavara, jota ei voida pakottaa julkisen vallan käyttöön, mutta jota voidaan säädellä yhteiskunnan rakennetta muuttamalla. (Pessi & Saari 2008, 219-220.) Kotitaloudet auttavat toisiaan joko vastavuoroisuuden odotuksen tai altruististen tunteiden perusteella (Hiilamo & Niemelä 2011, 146).

Saaren ym. (2005, 30) mukaan altruismia lähestytään usein kahdesta eri näkökulmasta. Biologia ja sosiaalitieteet katsovat altruismia ilmiönä, jonka merkitys toimijan käyttäytymistä ja valintoja ohjaavana tekijänä on sitä heikompi, mitä etäämpänä autettava on geneettisesti toimijasta. Tämä tarkoittaa sitä, että toimija suosii ensisijaisesti omaa perhettään, sukuaan ja saman yhteisön jäseniä. Mitä kauempana autettava on toimijasta sitä

vähemmän merkityksellistä hänen hyvinvointinsa on toimijalle. Toista näkökulmaa edustavat moraalifilosofit ja teologit, joiden näkökulmasta altruismi ja inhimillisuus kytkeytyvät toisiinsa perustavanlaatuisesti ja heille altruismi eivät tee eroa läheisten ja muukalaisten välillä.

Ymmärrän altruismin merkityksen yhteiskunnalle vastavuoroisena siten, että se miten yhteiskunnassa palvelut ja menot järjestetään, vaikuttaa myös osaltaan siihen miten ja missä yksityiset ihmiset ja järjestöt aktivoituvat auttamaan. Yhteiskuntamme tukee esimerkiksi naisten työssäkäyntiä päivähoidon ja iltapäiväkerhojen muodossa. Jos näin ei olisi, kuka jäisi lasten kanssa kotiin vai vähenisikö lasten hankkiminen? Toisaalta siellä missä järjestöt toimivat, kuten ruokajakelussa, ei julkisen sektorin välttämättä tarvitse ottaa roolia. Raija Julkusen (2006a) mukaan hyvinvointivaltion rakentuminen on vähentänyt perheiden vastuuta läheisistään, mutta perheen merkitys jäsentensä hyvinvoinnille ei ole kuitenkaan poistunut. Hyvinvointiyhteiskunnan eetos on se, että julkinen valta pyrkii luomaan perheille olosuhteet, joissa ne voivat kantaa vastuunsa. (emt., 109.) Yhteiskunnalliset vaikutussuhteet liittyvät aina ihmisten elämän ratkaisuihin ja valinnan mahdollisuuksiin, niiden edistämiseen ja luomiseen tai rajoitteiden tai kontrollien painottamiseen (Pohjola 2003, 54).

Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa lapsiperheiden sosiaalinen ja taloudellinen asema on edelleen suhteellisen hyvä, jos tilannetta verrataan muihin maihin. Tähän syynä ovat ainakin yleinen sosiaaliturva, kuten työttömyyskorvaukset, sairausvakuutus, asumistuki ja opintotuki ja myös perhe-etuudet, kuten lapsilisät. Hyvinvointimalli on haluttu rakentaa niin, että mahdollisimman harva jäisi sen ulkopuolelle. (Eydal & Kröger 2011, 19, 26.) Sosiaalipolitiikan tehtävä on paradoksaalinen, koska sen tehtävä on muun muassa tasoittaa perheiden eriarvoisten hoivaresurssien luomia eroja, mutta toisaalta myös tukea perheiden elatus- ja hoivavastuuta. Julkunen pohtii, että formaalien palvelujen supistuessa ja heikkojen kohtien paljastuessa, saattaa omaisten antama apu tulevaisuudessa väistämättä tiivistyä. (Julkunen 2006b, 24.) Suomessa on laajat sosiaalipalvelut, joita kehitetään monin tavoin. Missä määrin laaja julkinen hoivavastuu on nykyään kuitenkin totta ja kuinka paljon se jättää hoivavajeita ja aukkoja? (Julkunen 2006b, 37.) Tämä kysymys oli ajankohtainen kymmenen vuotta sitten ja se on entistä ajankohtaisempi tänä päivänä maamme heikon taloustilanteen vuoksi. Julkiset palvelut supistuvat ja ihmisten oma vastuu itsestään ja läheisistään lisääntyy. Onko kaikilla ihmisillä todella läheisiä ja verkostoja

ketkä auttavat heitä hädän hetkellä? Forss ja Vatula-Pimiä (2014) pohtivat, että onko kattava sosiaaliturvajärjestelmä vienyt liikaa vastuuta ihmisten läheisiltä ja onko ihmisten vastuu toisistaan vähentynyt (emt., 15).

Hiilamo ja Niemelä (2012) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan kotitalouksien välisiä tulonsiirtoja vertailevassa perspektiivissä. He ovat verranneet Suomaisten kotitalouksien tulonsiirtoja muissa maissa tehtäviin tulonsiirtoihin. He korostavat, että tulonsiirrot ovat vain yksi kotitalouksien välinen auttamisen muoto, mutta ehkä helpoiten mitattavaan muotoon laitettava. Hyvinvointivaltiossa tulonsiirtojen tarkastelu on jäänyt vähemmälle, koska julkisen vallan on ajateltu korvanneen perhesiteisiin liittyvät tulonsiirrot tai tehneen ne merkityksettömiksi. Taloudellisen tuen antaminen on kuitenkin yksi merkki sukupolvien välisestä yhteenkuuluvuudesta ja se kertoo solidaarisuudesta, joka edustaa vastavoimaa kilpailukyky-yhteiskunnalle. Suomessa kotitalouksien väliset tulonsiirrot ovat verraten erittäin yleisiä. Tulonsiirroissa on kyse erityisesti sukupolvien välisistä alaspäin suuntautuvista tulonsiirroista. Vanhemmat ja isovanhemmat auttavat lapsiaan ja lapsenlapsiaan rahallisesti. Perhe on Suomessa sosiaalisena instituutiona yllättävän vahva taloudellisen avun näkökulmasta eikä hyvinvointivaltio ei näytä rapauttaneen ihmisten vastuuta toisistaan. Kotitalouksien väliset tulonsiirrot näyttävät paikkaavan perusturvassa olevia puutteita. Kaikilla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta auttaa jälkipolviaan eikä kaikilla ole auttajia. Arvoitukseksi jää, että missä määrin he, ketkä olisivat tukea tarvitsevat ovat jääneet ilman sitä.

Anne Birgitta Pessin ja Juho Saaren (2008) tutkimuksen tulosten mukaan ihmisten vahvimmat odotukset avun ja tuen saamiseksi kohdistuivat julkista sektoria kohtaan erityisesti henkisesti sekä fyysisesti sairaiden, köyhien sekä taloustukea yhdistettynä huolten läpikäymiseen etsivien kohdalla. Ihmisten auttamisen vastavuoroisuus ei näytä kadonneen ja avun saaminen motivoi auttamaan myös muita. Tulosten mukaan suomalaiset kokevat moraaliseksi velvollisuudekseen auttaa niitä ketkä apua selvästi tarvitsevat, mutta muilta he odottavat vastavuoroisuutta ja yhteistoimintaa. Suomalaiset odottavat siis saavansa vastavuoroisuutta henkilöiltä, keitä ovat auttaneet ja jotka ovat siihen fyysisesti ja muuten kykeneviä.

3. YHTEISÖ JA VERKOSTOT TUTKIMUKSEN VIITEKEHYKSENÄ

Sosiaalisella verkolla tarkoitetaan kaikkia henkilöitä, jotka kuuluvat ihmisen elämänpiiriin ja keihin hän on yhteydessä (Pelkonen 1994, 40). Pohjolan (1988, 27-28) mukaan sosiaaliset verkostot ovat vuorovaikutuksen seurausta, mutta myös käyttäytymistä ohjaavia vuorovaikutusjärjestelmiä. Näiltä ominaisuuksiltaan ne toimivat modernissa yhteiskunnassa kuin suku- ja statusyhteisöt aiemmin toimintaa rakenteistavina vuorovaikutusjärjestelminä. Posttraditionaaliset vuorovaikutusrakenteet eivät ole yhteisöjä, vaan vuorovaikutusverkostoja ja erilaisen symbolisen yhteisyyden ilmenemismuotoja. Ne tuottavat samanlaista, me verrattuna muihin tyyppistä erottelua, kuin esimodernit statusyhteisötkin. (emt., 40.) Pohjolan näkemyksen mukaan sosiaaliset verkot ja verkostot ovat ikään kuin nykyajan yhteisöjä, jotka toimivat kuten aiemmin historiassa tiiviit sukuyhteisöt.

Yhteisön yksiselitteinen määrittelyminen on haastavaa. Pessin ja Seppäsen (2011, 288-292) mukaan yhteisön käsitteellä voidaan laajimmillaan viitata kaikkeen ihmisten väliseen vuorovaikutukseen tai ihmisryhmiin, joilla on jotain yhteistä. Sosiaalinen verkosto ei ole synonyymi yhteisölle, vaikka erilaisia sosiaalisten suhteiden muodostelmia kutsutaan arkikielessä usein yhteisöiksi. Sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan tässä tutkielmassa niitä ihmisiä tai tahoja kenet haastateltavat itse määrittelevät kuuluvan verkostoonsa. Osa haastateltavien sosiaalisen verkoston suhteista saattaa saada yhteisön tai yhteisöllisyyden muotoja. Yhteisön ja sosiaalisen verkoston käsitteet nivoutuvat tiiviisti yhteen ja niitä käytetään arkikielessä usein synonyymien kaltaisesti. Yhteisöllisyydessä on kysymys keskinäisistä merkityksellisistä suhteista ja siteistä. (Pohjola 2015, 17.) Yhteisö ja yhteisöllisyys istuvat sopivina ja tarkoituksenmukaisina teoreettisina viitekehyksinä tutkielmalleni, koska tutkimukseni tarkoituksena on selvittää lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien kokemuksia sosiaalisista verkostoistaan eli kokemuksista liittyen oman elämänpiirinsä ihmisiin.

Pro gradu -tutkielmani teoreettisena viitekehyksenä on yhteisö Heikki Lehtosen, Zygmunt Baumanin ja Anneli Pohjolan tulkitsemana. Anneli Pohjola hyödyntää yhteisön tulkinnassaan Simon Scriverin ja Michael Woolcockin ajatuksia ihmisten välisistä siteistä.

Olen pohjannut teemahaastattelun teemat pitkälti Anneli Pohjolan muodostamaan yhteisöllisyyden jäsentämisen ulottuvuuksiin sekä avun ja tuen aihepiiriin. Avaan tässä luvussa Heikki Lehtosen, Zygmunt Baumanin ja Anneli Pohjolan näkemyksiä yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä. Viimeisessä alaluvussa kuvaan miten hyödynnän heidän ajatuksiaan omassa tutkielmassani.

3.1 Alueellinen ja vuorovaikutuksellinen yhteisö

Heikki Lehtosen (1990) mukaan yhteisöä on vaikeata määritellä yksiselitteisesti, koska yhteisö on hyvin monimuotoinen ja alati muuttuva ilmiö. Yhteisöä voidaan tarkastella myös monesta eri näkökulmasta, kuten empiirisen tutkimuksen, yhteiskuntapoliittisen sekä teorianhistoriallisesta näkökulmasta käsin. Kaikki nämä näkökulmat antavat keskenään erilaisen käsityksen tai määritelmän yhteisöllisyydestä. Lehtosen mukaan yhteisöä käytetään epätarkasti ja yleisesti ryhmämuodostelmien yleisnimenä. Toisaalta yleisimmillään käsite viittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen tapaan, yhteisyyteen, ihmisten väliseen suhteeseen tai siihen, mikä on tietylle ihmisryhmälle yhteistä. (emt., 9-15.) Sosiologisessa yhteisötutkimuksessa erottuu kaksi pääsuuntausta, jotka ovat *alueellinen* ja *sosiaalista vuorovaikutusta* korostava näkökulma. Pääsuuntaukset eivät ole toisiaan poissulkevia. Alueellinen yhteisötutkimus rajaa kohteekseen jonkin tietyn alueen, kuten kylän tai kaupunginosan. Vuorovaikutukseen keskittyvä sosiologinen yhteisötutkimus keskittyy nimensä mukaisesti ryhmien vuorovaikutuksen tutkimukseen. (emt., 16-17.)

Yhteisön jäsenillä on oltava jotain yhteistä ja tämä yhteisyys voi ilmetä toimintana ja tunteina. Alueellinen vuorovaikutus on osa tätä yhteisyyttä, koska alueellinenkin yhteisyys voi ilmetä vain *vuorovaikutuksena tai symbolisena yhteenkuuluvuutena*. Yhteisö edellyttää kuitenkin aina vuorovaikutusta ja tietoisuus ja tunteet riittävät vain symboliseen yhteisyyteen. Symbolinen yhteisyys vahvistaa ryhmäidentiteettiä ja tarkoittaa muun muassa jaettua maailmankatsomusta, uskomuksia tai aatetta. Sellainen yhteisyys, joka ei konkretisoidu vuorovaikutuksena tai toimintana jää yhteisyysmuodoksi. Symbolinen yhteisyys ei ole kuitenkaan arvottomampaa tai merkityksettömämpää, kuin yhteisö vuorovaikutuksena. (Lehtonen 1990, 23-24.)

Yhteisöllä tarkoitetaan vuorovaikutusjärjestelmää. Toiminta on yhteisöllistä, kun vuorovaikutukseen osallistuu yksilöistä muodostuva ryhmä, johon ulkopuoliset voivat olla vuorovaikutuksessa. Yhteisöt vaihtelevat toimintamuodoiltaan ja tavoitteiltaan, mutta niille on yhteistä verraten pysyvä ja välitön vuorovaikutus, jossa määrittyvät jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, yksittäisen jäsenen käyttäytymisen vapausaste sekä jäsenten ja ei-jäsenten välisen vuorovaikutuksen säännöt. Yhteisöllisyys viittaa erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen ominaisuuteen, tapaan ja toimintaperiaatteeseen. Sosiaalinen vuorovaikutus tuottaa ja uusintaa alati symbolista yhteisyyttä. (Lehtonen 1990, 24-27.) Yhteisöt ovat tavalla tai toisella vuorovaikutusta rakenteistavia toimintajärjestelmiä, jotka säännönmukaistavat vuorovaikutusta ja vuorovaikutustilanteita. Samalla se tuottaa niihin kokemuksellisia merkityksiä. (emt., 31.)

Lehtosen (1990, 33-35) mukaan ihminen on kuulunut perinteisesti yhteisöön statuksen tai sopimuksen kautta. Statusyhteisöön kuulutaan syntyperän tai vastaavan ominaisuuden perusteella, jolloin ihminen ei itse pysty vaikuttamaan yhteisöasemansa määrittelyyn. Statusyhteisö tulee ikään kuin ihmiselle valmiiksi annettuna. Sopimuksellinen yhteenliittyminen perustuu taas päinvastoin yksilön omaan valintaan tilanteessa, jossa ainakin periaatteessa on monia vaihtoehtoja. Toki jako on täsmällinen vain näennäisesti, koska ne saattavat limittyä toisiinsa. Statusyhteisöt olivat tyypillisiä keski-ajalla Euroopassa ja sopimussuhteet ovat modernin kapitalismin ajalle tunnusomaisia. Lehtonen kuvaa, että yhteisön kehityksessä on nähtävillä tiettyä historiallista aikajanaa, jossa menneisyyden sukuyhteisöistä ja statusyhteisöistä ollaan siirrytty nykyisiin sopimuksenvaraisiin ja ideologisiin yhteisöihin.

Perhettä on perinteisesti pidetty pienimpänä yhteisön muotona. Määrittely on kuitenkin ongelmallinen perheen monimuotoisuuden vuoksi ja perhekäsitys myös vaihtelee. Oikeammin Lehtosen mukaan pitäisi puhua suvusta yhteisön perusmuotona, jossa perhe on sukujärjestelmän pienin vuorovaikutus yksikkö. Sukulaisuuden määrittelyjä on myös monenlaisia riippuen siitä, kuinka monta sukupolvea ja sukuhaaraa otetaan huomioon, merkitseekö vain biologinen sukulaisuus vai myös solmitut liitot. Sukuyhteisö on moniaineksinen ja tasoinen toimintajärjestelmä ja tästä esimerkkinä on suvuittain järjestyvät heimoyhteiskunnat. (Lehtonen 1990, 38-45.) Heimokaudella sukujen kiinteyden ja yhteyden takasi yksilön mahdottomuus asettua heimon ulkopuolisenä jatkuvaan vaaraan. Sukuun kuuluvalla heimo tarjosi alueen, jolla eläminen oli mahdollista ja kohtuullisen

turvallista. Yksilön menestys toteutui heimon menestyksenä, eikä yksilöllä ollut käytännössä vaihtoehtoisia vuorovaikutustapoja kuin heimon sisäiset. (emt., 54-55.)

Lehtosen (1990, 78-86) mukaan sukulaisuuteen liittymättömiä statusyhteisöjä ei nykypäivänä juuri esiinny ja niistä on haastavaa keksiä esimerkkiä. Statusyhteisön huippuaika sijoittuu sääty-yhteiskuntaan ja aikalaiset kokivat statusyhteisöt luonnollisina yhteenliittyminä sukuyhteisöjen tapaan. Keskiajalta tunnetuin sukulaisuuteen liittymättömän statusyhteisön esimerkki on kiltta, kuten kauppias- ja ammattikuntakillat. Killoissa eli voimakkaina arvoina veljeys, ystävyys avunanto ja vastavuoroisuus. Statusyhteisö tarjosi jäsenilleen sellaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, joita hänellä ei yksilönä toimiessaan ollut. Sukulaisuuteen liittymättömät statusyhteisöt laajensivat ihmisten yksilöllisiä mahdollisuuksia elämässä, jossa sukuyhteisö määritteli aiemmin pitkälle heidän asemansa ja elämänsä kulun.

Sopimuksellisen suhteen muodostamisen perustana on yksilön oikeus toimia tällä tavoin ja näillä ehdoilla. Yksilön mahdollisuus valita ja vaihtaa sopimuskumppania ilman statusyhteisöön liittyviä pakotteiden taakkaa tekee sopimusyhteisöistä alati muutoksessa olevia. Sopimuksellinen vuorovaikutus voi olla keskeisessä asemassa myös suku- ja statusyhteisöjen perustamisvaiheessa, mutta se oli välivaihe josta siirrytään eteenpäin. Mitä suurempaa on sopimukselliseen vuorovaikutusjärjestelmän jäsenistön vaihtuvuus, sen heikompi on järjestelmän normatiivinen ja moraalinen vaikutus jäsenistöön. Lehtonen tuo esiin, että maailma, jossa sopimuksellisuus on yleisin vuorovaikutusperiaate, ei ole yhteisöllisesti organisoitu maailma. (Lehtonen 1990, 107-110.)

Lehtosen (1990, 131-135) mukaan kapitalismin kehitys, palkkaperustaisen tuotannon yleistymisen ja markkinoiden laajentuminen olivat suuria muutoksia, jotka mullistivat ihmisten toimeentulon ehtoja, käsitystä maailmasta ja sen toimivuudesta. Muutokset vaikuttivat ihmisten toimintaedellytyksiin ja valinnanmahdollisuuksiin monitahoisesti muun muassa irrottamalla väestöä maataloilta, joista ihmiset siirtyivät kehityksen tilassa olleisiin kaupunkeihin ja vasta muodostuviin tehdasyhdyskuntiin työläisiksi ja asukkaiksi. Ihmisten välinen vuorovaikutus liittyi yhä vähemmän sukulaisuuteen ja vuorovaikutusta tapahtui työyhteisöissä, perheyhteisöissä naapurustoihin ja sekä paikallisyhteisöissä. Lehtosen mukaan nämä yhteisöt eivät täyttäneet varsinaisesti perinteisen yhteisön määritelmiä ja ryhmä on parempi nimitys.

Samalla, kun ihmisten esimodernit järjestäytymismahdollisuudet heikkenivät, kasvoivat modernit mahdollisuudet. Modernin maailma toi yhteisöllisyyden tilalle kollektiivisuuden, toiminnallisen yhteisön tilalle symbolisen yhteisyyden, kansanliikkeen sekä yhteiskunnallisen liikkeen. Yhteisö alkoi arkipäivässä vaikuttavan statusyhteisön sijaan merkitä erilaisia mielikuvia, toiveita ja visioita yhteisöstä ja yhteisö sai *kuvitteellisen yhteisön* piirteitä. (Lehtonen 1990, 141.)

Yhteisöllisyys on säilynyt ihmisten mielissä riippumatta yhteisöllisyyttä edistävien tai taannuttavien materiaalien tai yhteiskunnallisten olosuhteiden vaihtelusta. Lehtosen mukaan toistuvasti esiintyvät konkreettiset yhteisöhankkeet ovat esimerkki tästä. Yhteisöllisyyden sisältämä aatteellinen eli symbolinen puoli on yhtä tärkeä kuin sen konkreettiset sovellukset eli toiminnallinen puoli. Moderni arkikielinen ja osin epätasällinen yhteisön määritelmä on, että yhteisö on mikä tahansa vuorovaikutusmuodoste, jonka toimijoilla voidaan olettaa olevan jotain yhteistä. Perheyhteisön jäsenille yhteistä on kotitalous, paikallisyhteisön jäsenille yhteinen asuinpaikka ja työyhteisön jäsenille työpaikka. Nämä ovat kapitalistisen arkitietoisuuden normaaliyhteisöjä. (Lehtonen 1990, 197-199.)

Perinteiset perheyhteisöt esimodernin maailman toiminnallisina sukuyhteisöjen muotona ovat hävinneet, mutta perheyhteisö omassa ajassamme on voimissaan. Perhe, perheen muoto ja muodostus on muuttunut esimodernista ajasta nykypäivään ja modernissa maailmassa vuorovaikutusjärjestelmät ovat ensisijaisesti sopimuksen varaisia. Tässä mielessä perheyhteisöä tulisi kutsua ryhmäksi, koska vuorovaikutus perustuu sopimuksellisuuteen. Yhteinen asuinpaikka ei edellytä yhteistä toimintaa eikä jaettuja symbolisia tunnuksiakaan. Silti asuinpaikkaan liittyvä yhteenkuuluvuuden tunne voi olla korkeinta ja syvällisintä yhteisyyden kokemusta mitä ihmisellä on. Tällöin kysymys on ensisijaisesti symbolisesta yhteisyydestä. Toisaalta paikallisuus on aina toiminnallisen yhteisön alkeismuoto ja tässä mielessä myös yhteisön edellytys. Asuinyhteisössä yhteisyys voi vaihdella paljonkin ja se voi perustua asunnon sijaintiin kuin myös mahdolliseen yhteistoimintaan. Työyhteisöltä puuttuvat toiminnallisen yhteisön tunnusmerkit ja se on ulkopuolisen valitsijan, työntekijän muodostama ryhmä. Silti työpaikoille saattaa muodostua työntekijöiden välille vuorovaikutusjärjestelmiä, epävirallisia työyhteisöjä,

joiden normit saattavat erota työnjohdollisista normeista. Työntekijät muodostavat ikään kuin oman yhteisönsä tai ryhmän työpaikan sisälle. (Lehtonen 1990, 218-219, 225)

Lehtonen päätyy määrittämään, että nykyiset ihmisten vuorovaikutukselliset yhteenliittymät, kuten työyhteisöt ja asuinyhteisöt muistuttavat enemmän ryhmää, kuin perinteistä yhteisöä. Toisaalta yhteisön määritelmä on myös muuttunut yhteiskunnan muuttuessa. Nykyisen yhteisön määritelmä on, että se on vuorovaikutusmuodostelma, jonka jäsenillä on jotain yhteistä. Määritelmä on laaja ja antaa soveltamismahdollisuuksia moneen. Lehtosen mukaan yhteisöt toiminnallisina järjestelminä korvautuvat usein modernissa maailmassa symbolisen yhteisyyden konstruktioina. (ks. Lehtonen 1990.)

3.2 Notkea ja moderni yhteisö

Zygmunt Bauman (1997, 92) kuvaa varhaisemmassa tuotannossaan, että yhteisö on ryhmä, jossa ihmisiä yhdistävät tekijät ovat tärkeämpiä, kuin sellaiset tekijät, jotka saattaisivat jakaa yhteisön. Jäsenten väliset erot ovat vähäisiä verrattuna heidän samankaltaisuuteensa. Yhteisön yhteisyyden ajatellaan olevan jotain luonnollista ja sen yhteenkuuluvuuden tunne tulee esiin aivan kuin luonnostaan. Yhteisöt poikkeavat keskenään suuresti siinä, kuinka tiukkaa yhdenmukaisuutta ne edellyttävät jäseniltään (emt., 98). Bauman piirtää myöhemmässä tuotannossaan kuvaa postmodernin ajan uudenlaisesta yhteisöllisyydestä ja yhteisöllisyyden muutoksesta perinteisestä uudenlaiseen.

Baumanin (2002, 42-43) mukaan ihmisten elämät ovat postmodernina aikana yksilöllistyneet ja ihmiset eivät saa identiteettiään enää syntymälahjaksi, kuten aiemmin on tapahtunut. Säädyt ja luokat eivät näyttele samaa roolia kuin ennen, vaikka sillä onkin edelleen merkitystä mihin ja miksi synnymme. Yksilöllistyminen yhteiskunnassamme koostuu siitä, että ihmisten identiteettiä ei pidetä enää annettuna, vaan se mielletään pikemminkin tehtäväksi. Ihmisille itselleen säilytetään vastuu tuosta tehtävästä suoriutumisesta. Moderni korvaa sosiaalisen aseman. Bauman (2002, 46) tiivistää, että alati levenevä kuilu erottaa kohtalona pidetyn yksilöllisyyden yksilöllisyydestä, joka mielletään käytännölliseksi ja realistiseksi minän rakentamiskyvyksi. Tämä yksilöllistyminen takaa ihmisille ennen kokemattoman kokeilemisen vapauden, mutta samalla vastuun ja pakon selviytyä kokeilunsa seurauksista (emt., 50.) Vapaus tuo vastuuta

omista valinnoista. Bauman (1997, 29) määrittelee, että vapaus tarkoittaa nimenomaan kykyä päättää ja valita.

Baumanin (2002, 203) näkemyksen mukaan yksilönvapauden ja turvallisuuden tunteen välinen epätasapaino kasvaa jatkuvasti nyky-yhteiskunnassa. Turvallisuusvarastot hupenevat samaa tahtia, kuin yksilön velvollisuudet lisääntyvät. Ihmisten välisten siteiden hauraus on paljastunut perinteisten turvallisuuksien kadotessa. Yksilöt joutuvat maksamaan oikeudestaan yksilöllisiin tavoitteisiin sen hinnan, että heidän siteensä muihin ovat kestäättömiä ja lyhytikäisiä. Baumanin (2002) tuo esiin, että perinteisten ja totuttujen sosiaalisten verkostojen hajoamiseen liittyy ahdistusta ja sitä surraan ennalta arvaamattomana seurauksena liikkuvamman ja liukkaamman globaalin vallan uudesta keveydestä. Jotta valta saa liikkua vapaasti ei maailmassa saa olla raja-aitoja. Kaikki paikalliset tiheät sosiaaliset verkostot täytyy raivata notkeamman vallan tieltä. Globaalit voimat pyrkivät purkamaan näitä verkostoja oman alati lisääntyvän notkeutensa tieltä. Inhimillisten verkostojen ja siteiden hajoaminen, niiden väliaikaisuus ja hauraus sallii globaalien voimien toiminnan. (emt., 22-23.)

Bauman (2002) tuo esiin, että ihmisen tehtävänä on nykyään oman yksilöllisen elämän perustaminen ja suhdeverkostojen kutominen ja ylläpitäminen toisiin omaa elämäänsä rakentaviin yksilöihin. Ihmisen oma vastuu on lisääntynyt, koska annettuna saatu on vähentynyt. (emt., 63.) Perinteinen yhteisöllinen koti, konkreettinen suvun koti ja tila, on monelle nykyään pelkkä haave. Ihanteellinen yhteisö olisi kuin täydellinen maailmankartta, joka tarjoaa ihmiselle kaiken tarpeellisen merkityksellisen ja palkitsevan elämän viettämiseen. (Bauman 2002, 205.) Käsitän tämän viittaavan siihen, että perheiden ja sukujen yhteisöt ja paikat missä kokoontua ja vahvistaa yhteisön yhteenkuuluvuutta ovat murentuneet ja harvoille enää todellisuutta. Parhaimmillaan nämä ihanteelliset yhteisöt, joita Baumanin mukaan ei enää ole, ovat antaneet ja muodostaneet ihmiselle sen elämänpiirin, jota hän on kaivannut ja tarvinnut.

Bauman (2002) puhuu naulakkoyhteisöistä, jotka ovat hänen mukaansa uudenlaisia yhteisöjä. Nämä naulakkoyhteisöt ovat luonteeltaan lyhytikäisiä ja keskittyvät yhteen ominaisuuteen ja yhteen päämäärään. Baumanin mukaan ne elävät vain hetken aikaa, mutta ovat täynnä ääntä ja vimmaa. Tällaiset naulakkoyhteisöt ovat tapahtumia, jotka rikkovat arkisen yksinäisyyden yksitoikkoisuuden, kuten teatteriesitys, johon pukeudutaan

arjesta poiketen. Teatteriesityksen yleisön voidaan ajatella muodostavan hetken aikaa yhteisön, jolla on sama päämäärä. (emt., 237-238.) Bauman (1996) näkee, että ihmiset hakeutuvat näihin kuvitteellisiin yhteisöihin pelkoja hallitakseen. He sitoutuvat näihin yhteisöihin intohimoisesti, mutta usein vain hetkellisesti. Kuvitteellisia yhteisöjä edustavat muun muassa mielenosoitukset ja festivaalit. (emt., 38-41.)

Yhteenvetona voi todeta, että Bauman kuvaa perinteisten yhteisöjen hajoavan ja niiden rinnalle tai tilalle muodostuvan uudentyyppisiä yhteisöitä, moderneja ja lyhytaikaisia yhteisöjä. Ihminen ei enää synny johonkin yhteisöön, jossa eläisi koko elämänsä, vaan ihmisen täytyy itse muodostaa oma paikkansa verkostoissa ja nämä verkostot vaihtuvat ja muuttuvat sekä ovat alati liikkeessä. (ks. Bauman 2002.)

3.3 Yhteisöllisyyden ulottuvuuksia

Pohjolan (2015) mukaan ihminen on peruslähtökohdiltaan sosiaalinen olento, joka hakeutuu toisten ihmisten kanssa yhteyteen ja joka saa toimintavoimaa toisista ihmisistä. Sosiaalisiin suhteisiin kiinnittyminen ja sosiaaliset siteet on katsottu perustaviksi yhteiskunnallisen luottamuksen lähteiksi. Yhteisöllisyys arkipäivän käytännöissä voi hyvin, vaikka sen kuolemasta on puhuttu pidempään. Ihmisten arki muuttuu yhteiskunnan kehityksen myötä, mutta monet asiat säilyvät vaikkakin muotoutuvat ajan myötä. Yhteisöllisyys on säilynyt vahvana sosiaalisen elämän juonteena, mutta se on muotoutunut ja kehittynyt ajan saatossa ja saanut uusia toiminnallisia muotoja, joita kuvataan uusiyhteisöllisyytenä. Pohjola hahmottaa yhteisöt ristiriitoja ja jännitteitä sisältävinä sosiaalisten suhteiden ja kiinnikkeiden kenttinä. Yhteisöt voivat toimia niin ihmisiä yhdistävinä ja heitä tukevinä, kuin myös kahleina ja ongelmien tuottajina. Yhteisöllisyyteen liittyykin monikasvoisuutta, jolla tarkoitetaan sitä, että yhteisöllisyyteen saattaa liittyä vahvaa tukea ja kannattelevia sidoksia, mutta toisaalta myös rajoitteita, kahleita ja epäsuotuisaa sosiaalista toimintaa. Yhteisö voi olla sisänpäin lämpiävä ja jäsentensä toimintaa ja mahdollisuuksia rajoittava. Tätä monikasvoisuutta kutsutaan janus-kasvoisuudeksi. (emt., 15-16, 25.)

Yhteiskunnallisuus ja yhteisöihin kuuluminen sekä sosiaalinen toiminta ovat ihmiselle lajityypillistä. Ihmiset satsaavat yhteiskunnallisina toimijoina sosiaaliseen ja yhteisölliseen. He rakentavat arkipäiväänsä, sosiaalisia suhteitaan ja sidoksia toisiin ihmisiin. Ihmiset

antavat ja saavat keskinäistä sosiaalista tukea ja toimivat arjen yhteisöissä. Yksilöitymisen ideologia on ollut vahva, mutta yhteisöllisyys on vahva sosiaalinen ilmentymä ja yhteisöt ympäröivät meitä kaikkialla. Ihmiset kiinnittyvät perheisiin, ystävyys- ja sukulaisuussuhteisiin, naapurustoihin, harrastetoimintaan, työyhteisöihin ja virallisiin yhdistyksiin. Keskinäisten suhteiden tiiviys, kannattelevuus ja jatkuvuus vaihtelevat kuitenkin suuresti tilanteesta, ihmisestä ja yhteisöstä toiseen. Yhteisöllisyydessä on kyse keskinäisistä merkityksellisistä suhteista ja siteistä. (Pohjola 2015, 17.)

Yhteisön käsitteen määrittely ei ole yksiselitteistä ja myös siihen sisältyvät toimintanäkökulmat ovat moninaisia. Pohjola kuvaa muodostamassaan kuviossa (kuvio 1.) yhteisöllisyyden perusolottuvuuksia pelkistetysti. Pelkistykset ovat ideaalittyyppisiä ääripäitä, joiden välissä esiintyy erilaisia välimuotoja tehden ulottuvuuksista vielä monitahoisempia. Moninaisuus lisääntyy edelleen, kun ulottuvuuksia ei ymmärretä pelkästään jatkumona ääripäästä toiseen, vaan nähdään näihin vielä risteävinä ulottuvuuksina erilaisessa yhteisöllisyyden toteutumisessa eri tavoin painottuvat siteet, joita ovat sitova (bonding), silloittava (bridging) ja liittävät (linking) siteet. Pohjola pohjaa muodostamassaan kuviossa ajatuksensa siteistä Simon Sreter ja Michael Woolcockin artikkeliin (2004) siteistä. Nämä siteet auttavat erittelemään erilaisia yhteisöllisiä toimintamuotoja niiden yhteisyyden voimakkuuden, siteiden tiiviyn sekä sosiaalisen pääoman ja sosiaalisen tuen rakentumisen suhteen. Sreter ja Woolcock kuvaavat artikkelissaan näiden bonding, bridging ja linking siteiden olevan keskeisiä sosiaalisen pääoman rakentumisessa, mutta eivät määrittele sosiaalista pääomaa syvemmin, vaan he keskittyvät sosiaalisen pääomaan rakentumiseen vaikuttaviin siteisiin. (ks. Sreter & Woolcock 2004; Pohjola 2015.)

Sosiaalista pääomaa syntyy yksilön näkökulmasta osallisuudesta yhteisöllisiin ja sosiaalisiin verkostoihin. Yksilö kokee kuuluvansa johonkin yhteisöön ja toimii tämän yhteisön hyväksi. (Törrönen 2016, 50.) Jyväskylän yliopiston kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaalin mukaan sosiaalisella pääomalla viitataan sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, joilla on taitoa edistää verkoston jäsenten välistä yhteistoimintaa ja resurssien hyödyntämistä. Yksilöiden hyvinvointiin ja yhteiskunnan suorituskykyyn vaikuttavat fyysisen pääoman, yksilöiden osaamisen ja luonnonvarojen lisäksi myös yksilöiden väliset sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset instituutiot. (Jyväskylän yliopisto 2016.)

Epävirallinen		Virallinen
Spontaani		Vakiintunut
Arjen lähisuhteet	Bonding/sitova	Etäisemmät suhteet
Suora kommunikaatio	Bridging/silloittava	Epäsuora kommunikaatio
Tiivis vuorovaikutus	Linking/liittävä	Harvempi vuorovaikutus
Toiminnallinen		Asiakeskeinen
Keskinäiset suhteet		Vaikuttaminen ulospäin
Kiinnittävä		Pakottava
Osallisuus		Muodollinen jäsenyys

Kuvio 1. Yhteisöllisyyden jäsentämisen ulottuvuuksia. (Pohjola 2015; Sreter & Woolcock 2004.)

Sitovassa (bonding) yhteistyössä ryhmän ja verkoston jäsenten keskinäiset siteet ovat vahvoja ja he ovat keskenään samankaltaisia. Sitovat siteet toteutuvat tiiviissä sosiaalisissa yhteisöissä, kuten perheissä. Silloittavassa (bridging) yhteistyössä toiminta tapahtuu joissakin keskeisissä asioissa erilaisten ihmisten välillä. Heidän suhteensa ovat vähemmän vahvat ryhmän jäsenten erilaisuuden vuoksi. Erottavia tekijöitä ovat esimerkiksi ikä, sosioekonominen asema ja etnisyys. Silloittavaa yhteisöllisyyttä tapahtuu muun muassa harrastustoiminnassa ja sosiaalityön asiakasryhmissä. Liittävät (linking) suhteet syntyvät silloittavan toiminnan yhtenä erityispiirteenä keskenään hajallaan olevien ja keskenään vähäisiä siteitä omaavien toimijoiden kohdatessa. Sosiaalityön asiakastilanteissa on usein kyse ihmisten liittämistä heitä tukeviin yhteiskunnallisiin yhteisöihin ja palveluihin. (ks.Pohjola 2015; Sreter & Woolcock 2004.)

Yhteisöllisyyttä voidaan tarkastella niiden toiminnan *formaalisuuden ulottuvuudella*. Perusjakona on yhteisöjen epävirallinen tai virallinen luonne. Virallisia yhteisöjä ovat esimerkiksi rekisteröityneet yhdistykset, kuten erilaiset sosiaalijärjestöt, nuoriso- ja urheiluseurat ja ammattijärjestöt. Epävirallisia yhteisöjä ovat muuan muassa erilaiset oma-apuryhmät ja ryhmämuotoinen vapaaehtoistoiminta. Yhteisöllisyydessä on erotettavissa myös *aikaan ja paikkaan* tai kontekstuaalisuuteen liittyviä eroja. Nämä tulevat esiin yhteisöjen jatkuvuudessa ja se suhteessa arjen toimintapuitteisiin. Osa yhteisöllisyydestä

voi rakentua hyvinkin spontaanisti pop up -tyyppisesti. Osa yhteenliittymistä on pidempikestoisempia ja pysyvyyttä edustavaa. (Pohjola 2015, 20.)

Yhteisöllisyyden kolmas keskeiseen piirteeseen *toteutuvien suhteiden luonne*. Suhteet voivat olla jokapäiväisiä arjen lähiyhteisöjen kohtaamisia perheissä, koulussa, työssä ja harrastuksissa. Suhteet ovat tiiviitä ja niitä luonnehtivat vahvat siteet (bonding). Joissakin yhteisöissä siteet ovat heikompia, kohtaamiset harvemmin ja tiheydeltään etäisempiä. Silti näillä yhteisöillä voi olla jäsenilleen suuri merkitys. Suhteisiin sisältyy myös yhteisöissä toteutuva hallinta ja valta joka vaihtelee kiinnittävistä ja osallisuutta mahdollistavista suhteista pakottaviin ja tiukasti sitoviin ja äärimmillään tuhoaviin valtasuhteisiin. Yhteisöissä toteutuva valta voi olla myönteistä ja jäseniään tukevaa, mutta toisaalta myös ääripäässä negatiivista ja rajoittavaa. Yhteisöjen neljäs eroja tuottava tekijä on keskinäisen *kommunikaation* luonne ja muoto. Kommunikaatio vaihtelee sen mukaan onko yhteisön jäsenten välinen kommunikaatio kasvokkaista, suoraa vai esimerkiksi virtuaalisesti toteutuvaa ja kuinka tiivistä kommunikaatio on. Kommunikaatio välittää myös vallan ja tuen elementtejä. Yhteisöllisen kommunikaation piiriin pääseminen on ihmiselle tärkeää. (ks. Pohjola 2015, 21; Screter & Woolcock 2004.)

Kaikkia neljää yhteisöllisyyden piirrettä leikkaa toiminnalle yhteisössä asetetut tai jäsenten henkilökohtaisesti asettamat tavoitteet. Yhteisön tavoitteet kutsuvat jäseniään yhteiseen toimintaan ja kiinnittävät heitä yhteisiin asioihin. Toiminta voi olla esimerkiksi toiminnallista tai asiakeskeistä. Yhteisön jäsenten tavoitteet voivat olla myös keskenään erilaisia ja osallistuminen kaikkea aktiivisesta passiiviseen. (Pohjola 2015, 21.)

Pohjola (2015, 23-24) tuo esiin myös yhteisöjen muutoksen ja uudenlaisen uusyhteisöllisyyden. Uusyhteisöllisyydellä viitataan sekä uudenlaisen yhteisöllisyyden muotoihin ja yhdistymisen tapoihin, kuten internetin mahdollistamat virtuaaliset yhteydet. Kasvokkaisen kohtaamisen vaihtoehdoksi on tullut sosiaalisen median tarjoamat erilaiset ryhmät ja yhteenliittymät. Toisaalta uusi mielletään myös uudeksi aluksi. Yhteisöjen oletettiin hiipuvan, mutta nykyään ne rakentuvat uudennlaisin piirtein ja ehdoin. Oli kyseessä vanha tai uusi yhteisöllisyys on yhteisöllisyydelle edelleen ominaista hakeutuminen yhteyteen muiden ihmisten kanssa, asioiden jakaminen ja vuorovaikutteisuus. Uusyhteisöllisyys liitetään vahvasti virtuaalisuuteen, mutta aikakaudellemme on tyyppillistä myös nopeasti syntyvät ja usein ohimenevät spontaanit

yhteisölliset tapahtumat tai yhteiseen tavoitteeseen tähtäävät liikkeet kuten mielenosoitukset.

3.4 Yhteisö ja yhteisöllisyys tässä tutkielmassa

Tarkastelen saamaani aineistoa Heikki Lehtosen sekä Zygmunt Baumanin yhteisön käsitysten sekä Anneli Pohjolan muodostaman yhteisön ulottuvuuksien silmälasien kautta. Lehtosen, Baumanin ja Pohjolan yhteisöt ja yhteisöllisyydet saavat keskenään erilaisia muotoja ja pidän tätä arvokkaana oman analyysini kannalta. Monesta näkökulmasta tarkasteltuna tulee tutkimusaineiston olomuoto mielestäni paremmin esille.

Sekä Lehtonen, että Bauman tuovat esiin yhteisöjen historiallisen muutoksen, mutta päätyvät hieman erilaiseen ajatukseen yhteisöistä nykyisyydessä. Lehtonen päätyy määrittämään nykyajan yhteisöt laajasti ihmisten vuorovaikutusmuodostelmiksi, jossa muodostelman jäsenillä on jotain yhteistä. Bauman näkee perinteisten yhteisöjen ajan olevan ohi ja sen tilalle on tullut notkea ja moderni sekä alati muuttuva yhteisöllisyys. Bauman tuo esiin ihmisten hetkelliset yhteenliittymät, naulakkoyhteisöt, nyky-yhteisöllisyyden ilmentymänä. Pohjola näkee yhteisöllisyyden voivan hyvin, mutta yhteisöllisyys on saanut uudenlaisia moderneja muotoja.

Analysoin tutkielmani tuloksia kokonaisvaltaisesti teoreettisen viitekehyksen ja aikaisemman tutkimuksen avulla. Pyrin hahmottamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vanhempien sosiaalisten verkostojen rakenteesta ja luonteesta sekä vanhempien kokemuksista verkostoistaan vastausta erityisesti yhteisön ulottuvuuksien kautta. Näitä ulottuvuuksia ovat yhteisön virallinen ja epävirallinen luonne, aika ja paikka, yhteisössä toteutuvien suhteiden luonne sekä kommunikaatio. Liitän analyysiin sosiaalisten siteiden luonteiden hahmottamista tasoilla bonding, bridging ja linking. Toiseen tutkimuskysymykseen hahmotan vastausta nostoen analyysissä vanhempien kokemuksia avusta ja tuesta ja vertaan tukeen saamiani tuloksia aiempaan tutkimukseen.

4. AIEMPAA TUTKIMUSTA

Aiempaa tutkimusta juuri omalla tulokulmallani lastensuojelun vanhempien kokemukseen sosiaalisesta verkostostaan en löytänyt. Hain aikaisempia tutkimuksia oman tutkielmani keskeisiä käsitteitä rajaavana tekijänä käyttäen. Seuraavaksi esittelen läheisesti tutkielmani aiheeseen sekä keskeisiin käsitteisiin liittyviä aikaisempia tutkimuksia.

Elina Haavio-Mannila, Karoliina Majamaa, Antti Tanskanen, Hans Hämäläinen, Antti Karisto, Anna Rotkirch ja JP Roos (2009) ovat tutkineet *sukulaisten välistä vuorovaikutusta ja avunantoa suomalaisissa perheissä ja suvuissa*. Tutkimuskohteena on ollut kolme sukupolvea: suuret ikäluokat sekä heidän aikuiset lapsensa että vanhempansa. Tutkimustulosten mukaan sukulaisapu on tärkeä tekijä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Ihmiset ovat eniten biologisten sukulaistensa kanssa yhteydessä, auttavat eniten heitä ja saavat heiltä eniten apua. Taloudellinen apu kulkee sukulinjassa vanhemmilta nuoremmille polville. Suuret ikäluokat, jotka ovat syntyneet sotien jälkeen, antavat enemmän apua lapsilleen kuin omille vanhemmilleen. Tutkimukseen osallistuneet ovat yleensä saaneet apua sukulaisiltaan sitä pyytäessään ja ovat olleet tyytyväisiä samaansa apuun. Suurten ikäluokkien lapset saavat taloudellista ja käytännön apua erityisesti omilta ja puolison vanhemmilta ja antavat itse apua lähinnä ystävilleen.

Nina Halme ja Marja-Leena Perälä (2014) kuvaavat artikkelissaan *Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti* vanhempien itsensä kokemia lapsen kasvuun ja kehitykseen ja vanhempana toimimiseen liittyviä huolia sekä huolten kasaantumiseen yhteydessä olevia tekijöitä ja miten vanhemmat saavat apua näihin huoliinsa. Artikkelin tiedot pohjaavat Terveystieteiden tutkimuskeskuksen Lapsiperhekysely 2012 tiedonkeruuseen. Tutkimustulosten mukaan vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviä huolia esiintyi hieman enemmän, kuin lapsen liittyviä huolia. Lähes puolet vanhemmista oli ollut huolissaan perheen taloudellisesta tilanteesta. Vanhempien kokema tuen tarve vaihteli huolta aiheuttavan syyn, perheen sosiaalisen tukiverkoston ja voimavarojen mukaan. Noin kymmenes vanhemmista koki samanaikaisia huolia ja kyseessä olivat Halmeen ja Perälän mukaan todennäköisesti ne perheet, jotka tarvitsevat peruspalveluiden lisäksi erityistä tukea ja palveluita. Vanhemmat kokivat saavansa erityisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä huolissa apua. Vanhemmuuteen ja perheen tilanteeseen saadaan apua huomattavasti harvemmin. Avun

saantia vaikeuttavat mm. palveluihin hakeutumattomuus, ehkäisevien palveluiden vähäiset resurssit, varhaiseen tunnistamiseen liittyvät viiveet sekä arkea ja yhteisöllisyyttä tukevan toiminnan vähäisyys. Perherakenteella ja vanhempien sosioekonomisella tilanteella havaittiin olevan selkeä yhteys huoltien esiintymiseen ja niiden kasaantumiseen. Tulosten perusteella merkittävänä voimavaroja antavina ja kuormittavina tekijöinä arvioitiin perheessä tapahtuneita isoja elämänmuutoksia, terveyttä ja parisuhdetta.

Ulla-Maija Rantalaiho (2006) on tutkinut lapsiperheiden arkea ja avun tarpeita vanhempien näkökulmasta tutkimuksessaan *Kun ei tule kuulluksi*. Tutkimuksen aineisto on peräisin Parasta lapsille järjestön vuosina 2002-2005 pidetyn ehkäisevän lastensuojelutyön perheprojektista. Tutkija haastatteli 15 perhettä, joissa oli yhteensä 20 vanhempaa. Jokaisen perheen elämäntilanteessa oli jotain erityistä, kuten avioero prosessi meneillään tai lapsen vammaisuuden tuomat haasteet. Tutkimuksen tulosten mukaan useimmat vanhemmat saivat voimaa omasta toimijuudestaan. Lähes kaikki vanhemmat toivat esiin kokemuksia myös omien voimavarojen ehtymisestä. Aineistossa sosiaalista tukea saatiin yleisimmin ystäviltä. Emotionaalista tukea, vahvistavaa palautetta ja konkreettista apua saatiin epäviralliselta sosiaaliselta verkostolta, kuten läheisistä perhesuhteista, ystäviltä ja sukulaisilta. Vähäisessä määrin tukea saatiin naapureilta tai kolmannelta sektorilta. Kukaan haastatelluista ei nimennyt julkisia palveluja voiman lähteeksi. Parisuhde on perhe-elämän tärkeä voimavara, mutta sen voimavaroja kuluttaa keskinäinen heikko emotionaalinen ja käytännöllinen tuki. Jotkut vanhemmat ovat lähes kokonaan vailla sosiaalista verkostoa ja tämä kuormittaa voimavaroja. Aineellisten resurssien, kuten rahan ja tavaran puute, kaventaa elämää ja mahdollisuuksia sekä vähentää voimavaroja. Taloudellisen tuen pyytäminen perheeltä tai sukulaisilta koettiin epämiellyttäväksi. Virallinen julkisen sektorin tuki- ja palvelujärjestelmä, kuten toimeentulotuki, koettiin voimavaroja kuluttavana, koska järjestelmä on byrokraattinen ja pirstaloitunut. Kun virallisen auttajajärjestelmän tuki taas toimi, näyttäytyi se kannattelevana.

Maritta Törrönen (2012) on tutkinut *lapsiperheiden elämää ja koettua hyvinvointia 2000 - luvun alun Suomessa*. Hän on tarkastellut sitä, miten ihmiset itse subjektiivisesti arvioivat hyvinvointiaan. Koettua hyvinvointia lähestytään siten, että miten vanhemmat kokevat hyvinvointinsa ja onnellisuutensa sen hetkessä elämäntilanteessaan. Tutkimukseen osallistuneet perheet olivat tavallisia suomalaisia perheitä kenellä oli alle kouluikäisiä lapsia ja heidät tavoitettiin tutkimukseen avoimista perhekerhoista. Tutkimustulosten

mukaan haastateltavat jakautuivat koetun hyvinvoinnin mukaan kolmeen eri luottamussuhteita kuvaavaan ryhmään, jotka kuvaavat haastateltavien suhteellista yhteiskunnallista asemaa. Haastateltavilla on havaittavissa lujia, heikentyneitä ja heikkoja luottamussuhteita. Ryhmään luja kuuluvilla on hyväksi koettu taloudellinen tilanne, asuminen, työelämä, toimivat sukupolvisuhteet ja myönteinen tapa puhua elämästä. Heillä on hyviä ihmissuhteita ja he suhtautuivat luottavaisesti läheisiinsä. Tähän ryhmään kuuluvilla on taloudellisesti mahdollisuus virikkeisiin kuten matkoihin. Tämän ryhmän kohdalla voi puhua kumuloituvasta hyvinvoinnista. (emt., 165-166.)

Törrösen (2012) tutkimustulosten mukaan ryhmän heikentyneet luottamussuhteet haastateltavat jäivät hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin ääripäiden väliin. He ovat pääosin tyytyväisiä elämänsä olosuhteisiin. Heillä on taloudellisesta tiukkuudesta johtuvia arjen haasteita, mutta he kokevat tulojen riittävän välttämättömimpään. Asuminen vastaa heidän toiveitaan suhteellisen hyvin ja suhdeverkosto on laajempi kuin ydinperheillä. He kuvaavat toteavasti ja neutraalisti arkeaan. Heikkojen luottamussuhteiden ryhmän haastateltaville on kertynyt samanaikaisesti useampia sosiaalis-taloudellisia tekijöitä, jotka rasittavat perheenjäsenten hyvinvointia ja murentavat luottamusta toisiin ihmisiin. Heidän tilannettaan leimaa heikko taloudellinen tilanne, asumisen puutteet, terveydelliset huolet ja pessimistissävyinen puhe. Suhde vanhempaan sukupolveen ei ole kovin luottamuksellinen tai vahva. Näiden haastateltavien apuna ei ole yhteisöä, vaan pikemminkin yksittäisiä ihmisiä. Haastateltavien arjen kuvauksissa esiintyy väsymystä, pelkoa tulevaisuudesta ja näköalattomuutta.

Reija Paananen ja Mika Gissler (2014) tarkastelevat artikkelissaan *Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien* sitä, miten vanhempien sosioekonominen asema, koulutus, taloudellinen ja terveydellinen tilanne ja perhesuhteiden muutokset vaikuttavat heidän lastensa kouluttautumiseen ja muihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Paananen ja Gissler pohjaavat artikkelinsa Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen Kansallisen syntymäkohortti 1987 – tutkimuksessa kerättyyn tietoon, jossa on seurattu kaikkia Suomessa vuonna 1987 syntyneitä noin 60 000 lasta sikiökaudelta 21 -vuotiaaksi asti viranomaisten ylläpitämien rekistereiden avulla. Tulosten mukaan vanhempien koulutustaso määrittelee myös heidän lastensa koulutusta. Perheen taloudelliset ongelmat ovat läheisessä yhteydessä lasten hyvinvoinnin ja mielenterveyden ongelmiin. Mikäli vanhempi on saanut toimeentulotukea joutuu lapsikin siihen itse usein turvautumaan. Vanhempien toimeentulo-ongelmien

pitkittyessä lasten hyvinvointiongelmat yleistyvät. Vanhempien mielenterveysongelmat ja fyysinen sairastaminen lisäävät heidän lastensa riskiä mielenterveydenongelmiin, mutta myös hyvinvointiongelmiin. Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimustulokset kertovat ongelmien siirtymisestä sukupolvelta toiselle. Lapsuuden olosuhteilla on huomattava vaikutus myöhempään hyvinvointiin.

Anna-Maija Castren (2009b) on tehnyt tutkimuksen *Eron vaikutuksista perheen sosiaalisiin suhteisiin*. Aineisto on kerätty vuosina 2003-2005 ja se koostui 19 naisen ja 15 miehen teemahaastatteluista ja haastattelujen yhteydessä kerätyistä sosiaalisista verkostoista. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien verkostot koostuivat perheenjäsenistä, sukulaisista, ystäväistä, työtovereista ja naapureista ja yleensäkin ihmisistä, joiden kanssa he olivat jokapäiväisessä elämässään tekemisissä. Verkostot vaihtelivat kooltaan paljon keskenään pienimmän ollessa kahdeksan henkilöä ja suurimman käsittäessä 50 henkilöä. Keskimäärin vanhemman verkostossa oli 34 henkilöä. Myös suhteiden iän ja keston osalta verkostot erosivat paljon toisistaan. Eron vaikutukset sosiaaliseen verkostoon vaihtelevat paljon. Mitään yhtä tai itsestään selvää pitkän aikavälin seurausta ei ollut havaittavissa ja eronneet voivat omaksua monenlaisia käytänteitä sukulaisuudessa ja ystävyudessa. Joidenkin suhteiden ylläpitäminen eron jälkeen voi olla kuitenkin haastavaa ja uudenlaisia reunaehtoja ja paineita ilmaantuu eron seurauksena moniin suhteisiin.

Haavio-Mannilan ym. (2009), Halmeen ja Perälän (2014) ja Rantalaihon (2006) tutkimukset liittyvät avun ja tuen aihepiiriin, nostaen esiin vanhempien kokemusta aiheesta. Törrösen (2012) tutkimus tuo esiin vanhempien kokemusta omasta hyvinvoinnistaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä, kun taas Paananen ja Gissler (2014) nostavat esiin sukupolvien yli ulottuvan hyvinvoinnin. Castrenin (2009b) tutkimus tuo esiin eron vaikutuksia vanhempien sosiaalisin verkostoihin.

Vanhempien kokemuksia lastensuojelusta ja lastensuojelun palveluista on tutkittu paljon pro gradu –tutkielmissa. Muun muassa Riitta Kojo (2012) on tutkinut pro gradu –tutkielmassaan vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen ja Heidi Telkki (2015) tutkinut lastensuojelun asiakkaana olevien monilapsisten perheiden äitien kokemuksia arjesta ja tuen tarpeista.

5. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkielman tavoitteena on tuoda esiin lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevien vanhempien kokemuksia omista sosiaalisista verkostoistaan.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Minkälaisia ovat lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien vanhempien sosiaaliset verkostot? Minkälaisia kokemuksia vanhemmilla on verkostoistaan?
- Minkälaisia kokemuksia lastensuojelun asiakkaana olevilla vanhemmilla on avun ja tuen saamisesta sosiaaliselta verkostoltaan?

Yhteisöt, yhteisöllisyys ja yhteisöllinen elämä ovat välttämättömiä ihmisen toiminnalle ja olemassaololle. Ihmiset mieltävät perinteisesti yhteisöksi perheen, suvun, kylän ja oman heimon. Yhteisöllisyys voi nykyajassa liittyä myös paikkaan, aiheeseen ja asiaan. Usein puhutaan yhteisöjen voimasta, mutta nykyisin puhutaan myös yhteisöjen murenemisestä. Yhteisöihin liitetään perinteisesti positiivisia miellelyhtymiä ja niiden mahdollinen jännitteisyys ja ristiriidat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. (Väyrynen, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2015, 7.) Pelkonen (1994, 40) tuo esiin, että ihmisen sosiaaliseen verkostoon voi myönteisten henkilöiden lisäksi kuulua hänelle stressiä, terveyttä kuluttavia ja pahaa oloa aiheuttavia henkilöitä.

Yhteisölliset suhteet ovat keskeinen osa ihmisten hyvinvointia ja yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa yhteisöt ja yhteisöllisyys voidaan nähdä keinona hyvinvoinnin lisäämiseksi. Merkittävä yhteiskunnallinen kysymys on, onko olemassa sellaista yhteisöllisyyttä, joka julkisen avun rinnalla tai jopa sitä korvaten tuottaisi hyvinvointia avun ja tuen muodossa. (Pessi & Seppänen 2011, 288-289.) Juho Saari (2009, 49) tuo esiin, sosiaalisten suhteiden puute saattaa aiheuttaa hyvinvointia vähentävää yksinäisyyttä. Yksinäisyyden teemaan liitetään usein kielteisiä sävyjä, vaikka ihminen saattaa myös valita vapaaehtoisen yksinäisyyden. Sosiaaliset suhteet ovat ihmiselle paras ja helpoin tapa lievittää yksinäisyyttä oli yksinäisyys valittua tai ei.

6. HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani toteuttamista ja matkan varrella tekemiäni valintoja. Aloitan avaamalla aineiston hankinnassa käyttämäni teemahaastattelua ja jatkan kertomalla haastatteluiden toteuttamisesta. Seuraavaksi kerron saadusta aineistosta ja aineiston analyysistä. Lopuksi pohdin sekä tutkimuksen luotettavuutta että eettisyyttä. Tutkimuksen tulosten uskottavuuden kannalta on oleellista, että tutkimuksen kulku ja tehdyt valinnat selostetaan. Näin lukija saa myös mahdollisuuden arvioida tutkimusta, sen kulkua, tehtyjä valintoja ja sen tuloksia. Tutkielman toteuttamisen avoin kuvaus nostaa sen luotettavuutta ja eettisyyttä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 21.)

Tutkielmani on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole tilastollinen yleistettävyyys, vaan tietyn ilmiön tai tapahtuman kuvaaminen ja toiminnan ymmärtäminen sekä teoreettisesti mielekkään tulkinnan antaminen ilmiölle (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85).

6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Keräsin aineiston puolistrukturoitua teemahaastattelua käyttäen. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2010) mukaan puolistrukturoitu teemahaastattelu asettuu lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastoon. Teemahaastattelussa kysymykset kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan haastateltavan kanssa. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille haastateltaville samat. Kysymykset tai niiden muoto ja teemojen esiintymisjärjestys saattavat kuitenkin vaihdella haastattelun mukaan. (emt., 47-48.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2012, 75).

Puolistrukturoitu teemahaastattelu sopii hyvin käytettäväksi tilanteissa, joissa kohteena on intiimit ja arat aiheet (Metsämuuronen 2008, 41). Sosiaaliin verkostoihin liittyvät kokemukset ja ajatukset voi ajatella olevan ihmisten yksityistä aluetta, joihin saattaa liittyviä monenlaisia sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Siksi teemahaastattelu

valikoitui istuvana tämän tutkielman aineiston hankintamenetelmäksi. Pohjolan (2003, 54) mukaan sosiaalityön tutkimuksessa korostuu tyypillisesti inhimillinen vuorovaikutus sekä yhteys ihmisten haastaviin elämäntilanteisiin ja samalla arkaluonteisiin henkilökohtaisiin asioihin. Haastattelurungon ja teemahaastattelun teemat (liite 1.) muodostin mukaillen Pohjolan käsitystä ja kuviota yhteisöllisyyden jäsentämisen ulottuvuuksista. Pohjola on hyödyntänyt omassa tulkinnassaan Simon Sreterin ja Michael Woolcockin (2004) ajatuksia ihmisten välisistä siteistä.

6.2 Haastatteluiden toteuttaminen

Tarkoitukseni oli, että saisin haastateltavien löytämiseksi apua lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä ja tästä syystä hain tutkimuslupaa kahdesta Uudenmaan pienemmästä kunnasta. Tutkimusluvut saatuani otin yhteyttä kuntien lastensuojelun esimieheen. Toisessa kunnassa esimies esitteli tutkielmani ja avunpyyntöni avohuollon lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Tein sosiaalityöntekijöitä varten lyhyen kirjallisen esittelyn itsestäni ja pro gradu -tutkielmani aiheesta. Toisen kunnan lastensuojelun sosiaalityöntekijöille kävin esittelemässä tutkielmani henkilökohtaisesti. Pyysin molempien kuntien sosiaalityöntekijöitä jakamaan tutkielmastani tekemääni esitettä (liite 2.) asiakkailleen. Esitteessä oli lyhyt kuvailu pro gradu -tutkielmastani, haastatteluiden toteuttamisesta, tutkielmaan osallistumisen luotettavuudesta ja sekä yhteystietoni. Asiakkaat voisivat olla suoraan yhteydessä minuun, mikäli halusivat osallistua tutkielman tekoon. Tavoitteeni oli, että tutkielma kuormittaisi mahdollisimman vähän sosiaalityöntekijöitä ja toivoin tämän motivoivan heitä jakamaan esitettä tutkielmastani.

Rajasin tutkielmani koskemaan lastensuojelun avohuollon asiakkaina olevia vanhempia, koska olen kiinnostunut juuri heidän kokemuksestaan sosiaalisesta verkostostaan ja tuen saamisesta. Olen kiinnostunut nimenomaan asiakkuuden tästä vaiheesta, jossa ollaan lastensuojelun asiakkuudessa syystä tai toisesta ja ikään kuin viranomaisten katseen alla. Lastensuojelun asiakkuus kertoo sen, että perheessä on elämäntilanne, jossa se tarvitsee peruspalveluiden lisäksi erityispalveluja. Kyseessä ei kuitenkaan ole tilanne, jossa olisi jouduttu turvautumaan lapsen huostaanottoon. Minkälaisena kokevat nämä vanhemmat sosiaalisen verkostonsa ja mahdollisesti verkostoltaan saamansa avun ja tuen.

Määrittelin, että haastateltavat vanhemmat voivat olla saman lapsen vanhempia, mikäli he ovat eronneet. Liitossa eläviä vanhempia ei ole tarkoituksenmukaista haastatella, koska he jakavat todennäköisesti suhteellisen saman kokemuksen sosiaalisesta verkostostaan. Haastateltavien sukupuolella, iällä, kansallisuudella tai muilla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ei ollut merkitystä. Taloudellisten resurssien vuoksi en pystynyt kuitenkaan käyttämään tulkkia haastattelutilanteissa, joten haastattelut käytiin suomeksi. Tämä seikka rajaa osaltaan haastateltavia.

Haastatteluympäristö vaikuttaa aina osaltaan haastattelutilanteeseen. Haastattelu edellyttää rauhallista paikkaa, koska muiden ihmisten läsnäolo saattaa vaarantaa haastattelun varsinkin, jos he puuttuvat haastattelun kulkuun. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 127.) Sopiminen haastattelun käytännön järjestelyistä sujui kaikkien haastateltavien kanssa jouhevasti ja löysimme helposti haastattelulle sopivan ajan ja paikan. Haastattelut toteutuivat kevättalvella ja keväällä 2016. Kaikki haastattelut pidettiin haastateltavien omasta toiveesta heidän kotonaan. Haastattelun ajankohdaksi sovittiin aika, jolloin perheen muut jäsenet eivät olleet kotona. Näin saimme haastatteluille mahdollisimman häiriöttömän hetken. Kaikissa kodeissa oli lemmikkieläimiä, keiden puuhia pysähdyimme joitakin kertoja haastateltavan kanssa kommentoimaan tai ihailemaan.

Ensimmäisen haastattelun jälkeen tein joitakin muutoksia haastattelun toteuttamiseen. Merkittävimpana muutoksena tein sen, että havaitsin hedelmälliseksi käydä sosiaalista verkostoa ja kokemuksia läpi piirtämisen kautta. Sovimme haastateltavien kanssa, että kirjaan haastattelun aikana heidän kertomansa perusteella heidän verkostoaan kehämäiseen kuvioon, sen mukaan keitä he tapaavat tai keihin he ovat yhteydessä päivittäin, viikoittain, kuukausittain ja harvemmin. Kuvioon kirjattiin haastateltavan nimi keskelle ja lähimmälle kehälle ne henkilöt ja tahot keitä hän näkee tai keihin hän on yhteydessä päivittäin. Seuraavalle kehälle kirjattiin ne henkilöt ja tahot keihin haastateltava on yhteyksissä viikoittain ja niin edelleen. Näin henkilöt ja tahot tulivat visuaalisesti esille ja sekä haastattelijan että haastateltavan oli helpompi palata niihin haastattelun aikana.

Pro gradu -tutkielmani haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja ne nauhoitettiin. Nauhoittamisen avulla pystyin haastattelijana keskittymään itse haastattelutilanteeseen, enkä puhutun taltioimiseen. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 92) mukaan nauhoittamisen etu on se, että kommunikointi vapautuu, kun haastattelija ei keskity kirjaamiseen.

Nauhoituksen avulla muistiinpanot ovat myös tarkkoja ja niistä ei unohdu mitään oleellista. Kokeilin ennakkoon nauhurin toimintoja ja tein muutaman testinauhoituksen. Nauhurin tai nauhoittamisen kanssa ei esiintynyt mitään ongelmia haastattelutilanteessa eikä haastatteluiden purkuvaiheessa.

Tutkimukseen osallistuvilla on annettava asianmukainen informaatio siitä, mihin he ovat osallistumassa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20). Haastatteluiden aluksi esittelin lyhyesti itseni ja sen, mistä olen kiinnostunut haastateltavalta kuulemaan. Kerroin haastateltaville olevani tutkijana luottamuksellinen. Pyysin suullisesti lupaa nauhoittaa haastattelun ja kerroin, että tulen litteroimaan haastattelut. Pyysin suullisesti lupaa myös saada käyttää suoria lainauksia valmiissa tutkielmassa. Kerroin häivyttävänä kaikki mahdolliseen tunnistamiseen johtavat tiedot. Kaikki haastateltavat antoivat suostumuksensa haastattelun nauhoittamiseen sekä suorien lainausten käyttämiseen. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 93) mukaan haastateltavat eivät yleensä suhtaudu negatiivisesti nauhoittamiseen tai nauhuriin. Kerroin haastateltaville, että perheen oma sosiaalityöntekijä ei tule saamaan tietoa tutkijalta vanhemman haastatteluun osallistumisesta.

Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jonka haastattelija on saanut aikaan saadakseen tutkielmansa kannalta merkittävää tietoa. Haastattelijan taito kuunnella aktiivisesti haastateltavaa ja olla joustava tilanneratkaisujen suhteen ovat hyvän haastattelijan merkkejä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 102-103.) Kaikissa haastatteluissa pyysin haastateltavaa aluksi kertomaan itsestään, mutta tämän jälkeen haastattelut etenivät jokainen omaa polkuaan. Välillä haastatteluissa puhuttiin tutkimusaiheen ohi menevistä asioista, mutta ohjasin kysymyksillä keskustelun takaisin teemojen ääreen. Pyrin olemaan teemojen läpikäymisen suhteen joustava ja teemoja käsiteltiin jokaisessa haastattelussa eri järjestyksessä. Missään haastattelussa ei mikään teema jäänyt kokonaan käsittelemättä, vaikka painotuseroja toki esiintyi.

Ennen haastatteluja pohdin haastattelutilannetta, kysymystyyppejä ja tapaa millä tukisin mahdollisimman hyvin haastateltavaa ja haastattelutilannetta. Huomasin tästä pohdinnasta olleen apua ja olin useita kertoja muun muassa tiivistänyt haastateltavan kertomaa, esitin lisäkysymyksiä, toistin haastateltavan vastauksen, jolloin hän joko korjasi tai vahvisti asian ja myös palasin haastateltavan aiemmin sanomaan. Lisäksi huomasin käyttäväni paljon puhumiseen kannustavia äännähdyksiä ja toteamuksia, kuten ”aijaa, aivan ja okei”.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 107-112) mukaan haastattelija voi tukea haastateltavaa ja rikkaan informaation saamista juuri tämän tyyppisillä toimilla. Harmikseni huomasin, että innostuin välillä puhumaan haastateltavien päälle ja jossain kohden jopa keskeytin haastateltavan puheen uudella kysymyksellä.

6.3 Aineisto ja sen analysointi

Tutkielmani tutkimusaineiston muodostaa kolmen lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevan vanhemman teemahaastattelut. Haastateltavat olivat iältään 41-50-vuotiaita ja heissä oli sekä miehiä että naisia. Kaikki vanhemmat ovat eri perheiden vanhempia. Jokaisessa perheessä lastensuojelun asiakkuus on kestänyt useamman vuoden, tosin vaihtelua asiakkuuden kestossa on paljon. Perheiden sosiaalityöntekijät olivat vaihtuneet tyyppillisesti monta kertaa asiakkuuden aikana työntekijöiden vaihtuvuuden tai perheiden muuttojen myötä. Jokaisessa perheessä oli parhaillaan meneillään jokin lastensuojelun palvelu tai tukimuoto, kuten perhetyö tai tukihenkilön tapaamisia. Kukaan lapsista ei ollut sijoitettuna haastattelun toteutumisen aikaan. Kahdessa perheessä lapsi tai lapset olivat olleet aiemmin huostaanotettuina tai avohuollon sijoituksessa.

Tutkielmaani haastatellut vanhemmat ovat kaikki olleet syystä tai toisesta työelämästä pois useampia vuosia. Kaikki vanhemmat saavat tai ovat saaneet toimeentulotukea. Vanhemmilla on suoritettuna perusasteen taseoisia tutkintoja sekä erilaisia kursseja. Kaikki aineiston perheet asuvat kerrostalossa vuokralla. Yksi haastatelluista on avioliitossa ja loput eivät ole parisuhteessa. Haastateltavilla on yhteensä 8 lasta, joista kotona asui yhteensä 5 lasta. Osa lapsista oli aikuistunut ja muuttanut omilleen.

Tavoitteenani oli tehdä kymmenen haastattelua, mutta haastateltavien löytäminen osoittautui vaikeaksi. Ajattelen, että osaksi tähän voi olla syynä se, että omista sosiaalisista verkostoista ja siihen kuuluvista ihmisistä, tahoista ja yhteisöistä puhuminen saattaa olla vaikeaa ja tunnistetuksi tuleminen saattaa mietityttää. Toisaalta haastatellut vanhemmat puhuivat vuolaasti verkostoistaan ja kokemuksistaan. Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2014, 62) mukaan laadullisen tutkimuksen luonteen vuoksi aineiston koolla ei ole välitöntä merkitystä tai vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen. Aineiston pienuuden vuoksi en erittele miesten ja naisten määrää, enkä tuo sukupuolta esiin suorissa lainauksissa

tunnistettavuus syiden vuoksi. En myöskään koodaa aineiston pienuuden vuoksi lainauksia tietyn nimimerkin alle, koska tämä lisäisi tunnistettavuuden mahdollisuutta.

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 135) mukaan teemahaastattelun avulla kerätty aineisto on yleensä runsas. Tekemäni haastattelut olivat pitkiä ja haastateltavat puhuivat spontaanisti paljon teemojen mukaisista aiheista, mutta myös muista aiheista, joihin teemoista puhuminen heidät johdatti. Lyhyin haastattelu kesti tunnin ja 45 minuuttia. Pisin haastattelu kesti tunnin ja 55 minuuttia. Haastateltavat kertoivat sosiaalisen verkostonsa henkilöistä, kokemuksista ja tapahtumista vuolaasti. Kvalitatiiviselle aineistolle on ominaista, että se on ilmaisullisesti rikasta, monitasoista ja kompleksista (Alasuutari 1999, 84). Kari Kiviniemen (2010, 73) mukaan laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan todellisuus välittyy tutkijan omien intressien ja tarkastelunäkökulmien kautta tekemiensä tutkimusta koskevien valintojen kautta. Tutkimustehtävää rajattaessa ja aineiston analyysiä tehdessä tutkija ikään kuin ottaa kantaa siihen, mikä on aineistosta nouseva ydinasia, jonka tutkija haluaa tulkintansa avulla erityisesti nostaa tarkastelun kohteeksi.

Litteroin eli puhtaaksikirjoitin nauhoitetut haastattelut kokonaisuudessaan ja litteroitua aineistoa haastatteluista kertyi 62 arkkia kirjasinkoolla 12 ja rivivälillä yksi. En litteroinut sanatonta viestintää, enkä yskäisyjä tai äänenpainoja, koska en katsonut niiden olevan tutkimusasetelman kannalta merkittäviä. En myöskään litteroinut lemmikkieläimistä käytyjä keskusteluja, koska keskustelut eivät sisältäneet tutkimuskysymysten kannalta oleellista sisältöä. Johanna Ruusuvooren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen (2010, 14) mukaan varsinkin laajasta aineistosta voi jättää tutkimusongelman kannalta epäolennaiset asiat litteroimatta. Litteroidessani haastatteluja tein samanaikaisesti muistiinpanoja ajatuksistani ja huomioistani. Käytin aineiston analyysivaiheessa näitä muistiinpanoja analyysin apuna ja tukena.

Alasuutarin (1999, 39-41) mukaan laadullinen analyysi koostuu kahdesta eri vaiheesta eli havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta. Käytännössä vaiheet nivoutuvat aina toisiinsa. Analysointiprosessin aineistoa tarkastellaan aina vain tietyn teoreettis-metodologisen näkökulman kautta siten, että huomioidaan aineistosta vain se, mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Alkuperäinen aineisto pelkistyy tässä analysointiprosessissa hallittavammaksi määräksi

erillisiä raakahavaintoja. Kiviniemen (2010, 80) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysi on sekä synteettistä että analyyttistä. Analyyttistä puolta edustaa aineiston luokittelu ja jäsentäminen systemaattisesti teemoihin ja luokkiin. Teemat ja sisäinen jäsenitys asettuvat analyysissä lopulliseen muotoonsa vähitellen, useiden analysointivaiheiden jälkeen. Keskeistä analyysille on löytää synteesiä luova temaattinen kokonaisrakenne, joka kannattaa koko aineistoa. Aineiston analysoinnin lähtökohtana on kehittää käsitteellisesti mielekkäitä ydinteemoja kerätystä aineistosta.

Tutkimusaineistoni analysoinnissa käytin apuna sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissa aineisto ensin sisäistetään ja luokitellaan karkeasti luokkiin ja keskeisiin teemoihin. Tämän jälkeen tutkimustehtävää täsmennetään ja käsitteitä selkeytetään. (Metsämuuronen 2008, 50.) Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla litteroidun aineiston moneen kertaan läpi tekemättä aluksi mitään merkintöjä. Tämän jälkeen luin aineistoa läpi mielessäni teemahaastattelussa käyttämäni teemat. Olin myös jo litterointivaiheessa tehnyt muistiinpanoja ja otin muistiinpanot tässä vaiheessa käyttöni. Vertailin ja etsin teemahaastattelun teemojen ja mahdollisesti muiden teemojen esiintymistä aineistossa. Tuomen ja Sarajärven (2013, 93) mukaan tässä analysoinnin vaiheessa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Heidän mukaansa aineiston pilkkominen on suhteellisen suoraviivaista, jos aineisto on hankittu teemahaastattelun keinoin. Hirsjärvi ja Hurme (2010, 173) tuovat esiin, että analyysivaiheessa ainakin teemahaastattelun teemat nousevat esiin, mutta myös muita teemoja voi esiintyä.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vanhempien sosiaalisten verkostojen rakenteesta ja vanhempien kokemuksista verkostoistaan vastausta hahmotellaan teemahaastattelun teemojen kautta ja aineistoa tarkastellaan yhteisön viitekehyksen silmälasein. Toiseen tutkimuskysymykseen vanhempien kokemuksiin avun ja tuen saamisesta sosiaaliselta verkostoltaan muodostin oman teemansa, joka esiintyi jo teemahaastattelurungossa. Aineistoa lukiessani ja analysoidessani pohdin tämän teeman alle nostettavia asioita. Paikoin kokemus avusta ja kokemus verkoston tietystä henkilöstä limittyivät tiiviisti toisiinsa, mutta pyrin hahmottamaan avun ja tuen kokemuksen riisuttuna omaan teemaansa. Nostin aineistosta esiin sekä apuun ja tukeen liittyviä kokemuksia, että avun ja tuen erilaisia muotoja. Tähän teemaan peilasin etenkin Halmeen ja Perälän (2014), Haavio-

Mannilan ym. (2009), Pessin ja Saaren (2008) sekä Rantalaihon (2006) tekemiä aiempia tutkimuksia erityisellä huolellisuudella.

Alasuutarin (1999, 44) mukaan laadullisessa tutkimuksessa arvoituksen ratkaiseminen tarkoittaa sitä, että tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden avulla tehdään merkitystulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. Havaintojen pelkistäminen on siis olennaiseen keskittymistä ja raakahavaintojen yhdistämistä ja arvoituksen ratkaiseminen ymmärtävää selittämistä ja muuhun tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen viittaamista (emt., 51). Analysoin tutkielmani tuloksia teoreettisen viitekehyksen ja aikaisemman tutkimuksen avulla.

6.4 Luotettavuudesta ja eettisyydestä

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys kietoutuvat toisiinsa. Hyvää laadullista tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus ja tutkimuksen eettinen kestävyys on sen luotettavuuden toinen puoli. Eettisyys koskee myös tutkimuksen laatua ja tutkijan onkin syytä huolehtia siitä, että tutkimus itsessään ja siinä tehdyt valinnat ovat tutkimusasetelman suhteen sopivia ja laadukkaita. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 127). Pohjolan (2003, 59) mukaan tutkijalla on vastuu hyvästä tieteellisestä käytännöstä, kuten rehellisyydestä, avoimuudesta, kriittisyydestä ja luotettavuudesta. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa kohdataan eettisesti punnittavia ratkaisuja, joita tulisi kohdata hyvän tieteellisen käytännön kriteerien mukaisesti. Olen pyrkinyt tuomaan tutkielmassani tekemät valinnat avoimesti ja perusteluineen esiin. Tämä palvelee sekä tutkimuksen eettisiä vaatimuksia että luotettavuutta. Eettinen ajattelu on kykyä pohtia omien ja yhteisön arvojen kautta sitä, mikä on jossain tilanteessa on oikein tai väärin (Kuula 2011, 21). Olen pyrkinyt tekemään kaikki tutkielmaani liittyvät valinnat, rajaukset ja päätökset eettisesti kestävästi ja tuomaan avoimesti esiin tutkielman kulun.

Laadulliselle tutkimukselle asetetaan vaatimukset validiteetin ja reliabiliteetin suhteen toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen ei tarvitse olla toistettavaa ja yleistettävää, mutta laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvät kysymykset muun muassa analyysin systemaattisuudesta ja tulkinnan luotettavuudesta. Analyysin ja tulkinnan vaiheet on tärkeä kuvata systemaattisesti ja avoimesti, jotta lukija voi tarkastella tutkielman kulkua ja luotettavuutta. Omia tutkimustuloksia ja tulkintoja on

syitä suhteuttaa aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan puhua tulosten ja tekemisen läpinäkyvyyden tärkeydestä. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 27.) Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkielmani teon, tekemäni valinnat ja analyysivaiheen avoimesti. Tutkielmani tuloksia olen suhteuttanut aiempaan tutkimukseen ja niiden tuloksiin.

Olen luvannut haastateltaville sekä pro gradu -tutkielmasta kertovassa esitteessä, että myöhemmin haastattelutilanteessa häivyttää kaikki tunnistamiseen liittyvät tiedot ja asiayhteydet. Haastateltavien yksityisyyden suojan varmistamiseksi on tärkeää, että tutkimuksen raportista poistetaan tunnistamiseen mahdollistavat tiedot. Tällaisia tietoja voivat olla ikä, sukupuoli, paikkojen ja henkilöiden nimet sekä muut tunnistamiseen mahdollistavat tekijät. Suoria lainauksia valitessani ja tutkielmaan kirjoittaessa, olen tarkasti punninnut valitsemani lainaukset ja häivyttänyt mahdolliseen tunnistamiseen johtavat seikat. Olen ottanut vakavasti tutkielman eettiset vaatimukset ja antamani lupaukset haastateltaville. Kuulan (2011) mukaan yksi parhaiden tunnettu ihmistieteiden tutkimuseettinen normi on tunnistettavuuden estäminen. Lähtökohtana on halu suojella tutkittavia tunnistamisesta mahdollisesti seuraavilta negatiivisilta vaikutuksilta. (emt., 201.) Antamillani lupauksilla voi olla merkitystä myös tutkimukseen osallistumiselle ja haastatteluissa vastaamiselle. Henkilökohtaisia ja yksityisiä asioita ei välttämättä ole helppoa ylipäättään avata ulkopuoliselle, saatikka jos on mahdollista, että haastateltava tunnistetaan tekstistä. Lisäksi tunnistamiseen liittyy tieto lastensuojelun asiakkuudesta, joka on myös salassa pidettävä tieto.

Tutkimuslupia hakiessani ja tutkielmasta kertovassa esitteessä olen luvannut hävittää saadun tutkimusaineiston tutkielman valmistuttua. Arja Kuula ja Sanni Tiitinen (2010, 446) tuovat esiin, että haastatteluaineiston kerääminen ja litterointi vievät paljon aikaa sekä resursseja ja harmittavan usein aineistojen käyttö jää kertaluontoiseksi. Kuulan ja Tiitisen mukaan aineistojen jatkokäytön voisi ottaa huomioon jo litterointivaiheessa anonymisoimalla haastatteluaineisto valmiiksi jatkokäyttöä varten. (emt., 452.) En osannut tutkielman toteuttamista pohtiessani ajatella, että keräämäni aineistoa voisi käyttää uudelleen. Litterointivaiheessa poistin joitakin tunnistamiseen liittyviä seikkoja, mutta en tehnyt anonymisointia systemaattisesti. Näin ollen on tärkeää ja eettisesti oikein, että pitäydyn haastatelluille ja tutkimuslupan myöntäneille kunnille antamissani lupauksissa ja keräämäni aineisto hävitetään tutkielman valmistuttua.

7. HAVAINTOJA SOSIAALISISTA VERKOSTOISTA

Tässä luvussa tarkastelen analyysin kautta tutkimusaineistosta havaitsemiani tuloksia. Aluksi tarkastelen lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien sosiaalisten verkostojen rakennetta ja jatkan tuomalla esiin, että missä määrin ja millä tavoin vanhemmat ovat yhteydessä sosiaalisen verkostonsa jäseniin. Luvun lopuksi analysoin vanhempien kokemuksia toteutuvista suhteista.

7.1 Verkostojen rakenne

Tutkimustulosten mukaan aineiston pienimpään sosiaaliseen verkostoon kuuluu noin kymmenen nimettyä henkilöä. Suurimmillaan sosiaalinen verkosto pitää sisällään noin kaksikymmentä nimettyä henkilöä. Luvut saattavat vaihdella, koska sosiaalisissa verkostoissa esiintyy harrastustoimintaa ja tahoja, kuten uskonnollinen yhteisö, mitkä nimettiin lähinnä yhtenä kokonaisuutena, eikä kaikkia nimiä eritelty. Luvut ovat kuitenkin suuntaa antavia ja asettuvat Castrenin (2009b) tutkimustulosten mukaisesti. Laajin tutkimukseni verkosto jää kuitenkin huomattavasti pienemmäksi, kuin Castrenin tutkimuksen suurin verkosto. Aineiston mukaan omat sosiaaliset verkostot koettiin kohtuullisen pieneksi, mutta toisaalta toivetta toisenlaisesta verkoston koosta ei ollut. Aineistossa ei esiinny tilannetta, jossa perheiden lähisuku asuisi satojen kilometrien etäisyydellä.

7.1.1 Perhe, suku ja ystävät

Aineiston perusteella sosiaaliset verkostot koostuvat ensisijaisesti perheenjäsenistä eli mahdollisesta puolisoista, omista ja puolison lapsista, mahdollisista omista ja puolison vanhemmista sekä mahdollisista sisaruksista. Verkoston yhteydessä mainittiin myös sisaruksia, joihin ei pidetä yhteyttä erilaisista syistä. Lisäksi verkostoissa on joitakin ystäviä tai ystäväperheitä, muutamia serkkuja ja muita sukulaisia. Sosiaalisissa verkostoissa on myös aiempia puolisoita ja lasten toisia vanhempia. Jokaisen aineistossa kuvatun sosiaalisen verkoston rakenne on yksilöllinen. Castrenin (2009b) tutkimustulokset verkostojen rakenteesta ovat samansuuntaisia. Castrenin tutkimuksessa sosiaalisissa verkostoissa oli henkilöitä myös työyhteisöjen kautta. Tämän tutkielman tutkimusaineiston

vanhemmat eivät ole palkkatyöelämässä mukana, joten työyhteisössä luodut sosiaaliset suhteet eivät näy verkostoissa. Yksi vanhemmista on työtoiminnassa mukana, mutta sosiaaliseen verkostoon tämä toiminta nimettiin yhtenä ryhmänä, ei yksittäisinä henkilöinä.

Aineiston mukaan kotitalouksissa asuvien perheenjäsenten määrät vaihtelevat keskenään. Pienimmässä kotitaloudessa asuu kaksi henkilöä ja suurimmassa neljä henkilöä. Yksi perheistä on kahden vanhemman perhe. Kaikki vanhempien luona asuvat lapset ovat alaikäisiä. Jokaisessa perheessä on lemmikkieläimiä. Missään perheessä ei ollut tilannetta, että alaikäinen lapsi asuisi pääsääntöisesti toisen vanhempansa luona, mutta osa lapsista tapaa toista vanhempansa säännöllisen epäsäännöllisesti lähinnä viikonloppuisin.

Aineiston vanhemmilla on yhteensä kahdeksan lasta, joista osa on jo täysi-ikäisiä ja osa on vanhemman elämässä uusperheen kautta. Jokaisella vanhemmalla on taustallaan ero tai eroja aiemmista parisuhteista ja nämä erot ovat muuttaneet heidän verkostojaan. Kaikilla kahdeksalla lapsella on eri isät ja jokainen haastateltava mainitsi nämä isät. Osa isistä jäi maininnan tasolle ja osasta haastateltavat kertoivat enemmän nimien kera.

Aineiston perusteella sosiaalisissa verkostoissa ei esiinny monia ystävyyssuhteita, varsinkaan pitkäkestoisia. Vähimmillään jokaiseen verkostoon kuuluu yksi nimetty ystävä tai ystäväperhe ja enimmillään kolme ystävyysuhdetta.

Aineiston mukaan osa vanhemmista on rajannut oman sosiaalisen verkostonsa epävirallisia henkilöitä. Yksi vanhemmista kertoi jättäneensä vanhan kaveripiirinsä oman elämänmuutoksensa myötä.

”ne kaikki (kaverit) kuolee nyt vuorotellen”

Eron ja välimatkan ottaminen kaveripiiriin oli tärkeä ja välttämätön teko, jotta vanhemman oma elämänmuutos onnistui. Vanha kaveripiiri toi vanhemmalle paineita päihdekulttuuriin palaamisesta. Kaveripiirin vaikutuspiirissä oleminen edustaa aineiston perusteella vanhemmalle pakottavaa suhdetta ja yhteisöä, jossa yhteiseen toimintakulttuuriin palaamiseen on painetta. Kaveripiirissä yhteinen toiminta on päihteidenkäyttöä ja tämä olisi vanhemmalle tuhoavaa. (ks. Lehtonen 1990, Pohjola 2015.) Vanhempi on irrottanut

itsensä tästä yhteisöstä ja osin oma elämänmuutos on onnistunut tämän irrottautumisen vuoksi.

7.1.2 Viralliset tahot verkostoissa

Sosiaalisissa verkostoissa esiintyy useita virallisia tahoja. Useimmiten mainituiksi tulivat omalääkäri, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, aikuissosiaalityöntekijä, perhetyöntekijät, tukihenkilö, perheneuvolan työntekijä ja oma terapeutti. Aineistosta käy ilmi, että jokaisessa perheessä on tällä hetkellä menossa lastensuojelun perhetyön jakso tai tukihenkilön tapaamisia, jotka limittyivät paikoin myös toisiinsa.

Virallisia tahoja edustavat myös kolmannen sektorin tarjoamat palvelut, kuten diakoniatyö ja erilaiset ryhmät, kuten AA-kerho, jossa yhdellä vanhemmalla on viikoittaisia tapaamisia. AA-ryhmästä vanhempi nimesi erikseen yhden henkilön, kuka on osa hänen sosiaalista verkostoaan. Osa vanhemmista oli tukeutunut aiemmin myös diakonin apuun, mutta säännöllisiä tapaamisia tai yhteydenpitoa ei tällä hetkellä ollut. Aineiston mukaan osalla vanhemmista on aktiivista seurakunnan toiminnassa ja harrastetoiminnassa mukana olemista. Näiden toimintojen kautta tulleet ihmissuhteet kuvattiin yhtenä ryhmänä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Aineiston perusteella sosiaalisissa verkostoissa ei esiinny henkilöitä lasten koulun kautta.

7.2 Yhteydenpito ja kommunikaatio

Sosiaalisen verkoston suhteet ja vuorovaikutus toteutuvat fyysisesti useimmiten vanhemman kotona ja sukulaisten luona. Kohtaamisia on myös naapurustossa, seurakunnassa, harrastuspaikassa, ystävien luona ja virallisten verkoston jäsenten toimistoissa. Aineistosta ei noussut esiin, että vanhemmat toimisivat tai kokoontuivat perheineen kodin ulkopuolella, kuten yhteisissä harrastuksissa. Useimmiten lasten kanssa toteutuva yhteinen tekeminen on ruokaostoksilla käyminen.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että vanhemmat tapaavat tai kommunikoivat päivittäin kotitaloutensa perheenjäsenten kanssa. Aineiston perusteella vanhemmat pitävät aktiivisimmin yhteyttä omiin biologisiin sukulaisiinsa ja heistä lähinnä omiin lapsiinsa ja

vanhempiinsa. Myös Haavio-Mannilan ym. (2009) tutkimustulosten mukaan ihmiset ovat eniten yhteydessä biologisten sukulaistensa kanssa.

Aineiston perusteella kaikilla vanhemmilla on lähes päivittäin vähintään puhelinyhteys kotitalouden ulkopuolisiin henkilöihin. Vanhemmat ovat viikoittain yhteydessä joihinkin sisaruksiinsa ja vanhempiinsa, mikäli heillä on sisarusia ja vanhemmat ovat vielä elossa. Fyysisiä kohtaamisia sisarusten ja vanhempien kanssa ei välttämättä tapahdu viikoittain. Viikoittain kohtaamisia tulee pop up -tyyppisesti naapureiden ja kaupassa tuttujen, kuten entisten kavereiden tai työn kautta tuttujen kanssa. (ks. Pohjola 2015). Kuukausitasolla tai harvemmin vanhemmat ovat yhteydessä esimerkiksi sukujuhlien tai luokkakokousten myötä etäisempiin sukulaisiin ja tuttaviiin.

Aineiston perusteella käy ilmi, että kommunikointitavat ovat monipuolistuneet. Kaikki aineiston vanhemmat käyttävät sosiaalista mediaa ja sähköisiä kommunikointitapoja, kuten sähköpostia, facebookia, what's up:ia ja messengeria. Näiden kommunikointivälineiden kautta pidetään yhteyttä ja seurataan omien lasten, omien sisarusten, sisarusten lasten, serkkujen, entisten naapureiden, lasten kavereiden vanhempien sekä omien kavereiden ja tuttavien kuulumisia. Facebookin kautta ollaan kiinnitytty monenlaisiin ryhmiin, kuten eläin- tai urheiluharrastusryhmiin ja paikkakunnan toiminnoista informoiviin sivustoihin ja ryhmiin, kuten oman alueen ilmoitustaulusivuun ja kirpputoriin.

”mä oon nyt kyllä vähä kyllästynyt siihen facebookkiin, mut se on semmonen et se on se sosiaalinen verkosto”

Näiden ryhmien kautta on tullut joitakin kontakteja keihin pidetään yhteyttä kahdenvälisesti facebookin välityksellä. Aineiston mukaan sosiaalisen median käyttö on paljon muiden ihmisten ja ryhmien tapahtumien seuraamista. Tätä seuraamista tapahtuu melkein päivittäin, mutta aktiivisuus ja kirjoittelu sosiaalisessa mediassa vaihtelee. Toisaalta päivittäisellä oman kaverilistan henkilöiden kuulumisten seuraamisella on merkitystä. Eräs vanhemmista kertoi pitävänsä yhteyttä toisella puolella maapalloa asuviin etäisempiin sukulaisiinsa facebookin välityksellä. Voi olla, että yhteys ei olisi muodostunut ja pysynyt yllä ilman sosiaalista mediaa.

Sosiaalisen median kautta vanhemmilla on yhteyksiä tahoihin, kuten erilaisiin ryhmiin, mutta yhteisöllisyys tai yhteisyys ei näissä ryhmissä aineiston perusteella ole vahvaa. (ks. Lehtonen 1990). Sosiaalisen median käyttö näyttää suhteena saavan liittävän suhteen muotoja. Liittävät suhteet (linking) syntyvät keskenään hajallaan olevien ja keskenään vähäisiä siteitä omaavien toimijoiden kohdatessa. Aineiston vanhemmilla tätä kohtaamista tapahtuu virtuaalisesti esimerkiksi facebookissa omaa kiinnostusta vastaavassa ryhmässä, kuten eläinryhmissä. Ryhmän kirjoittelua seurataan ja sinne saatetaan myös itse kommentoida. Liittyminen tapahtuu suhteessa ryhmään ja ryhmä saattaa saada symbolisen yhteisön muotoja (ks. Lehtonen 1990; Pohjola 2015; Sreter & Woolcock 2004.) Ryhmän jäsen saattaa ajatella olevansa esimerkiksi osa alueen koiraihmissä.

Yksi vanhemmista on muodostanut itselleen ja lapsilleen messenger -ryhmän, jossa joku ryhmän jäsenistä on aktiivinen lähes päivittäin laittamalla kuulumisia, esimerkiksi kuvien muodossa. Kotitalouden perhe ja sen ulkopuolella asuvat lapset toteuttavat yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta sosiaalisessa mediassa. Sosiaalinen media ei ole kuitenkaan heidän ainoa vuorovaikutuksensa areena, vaan se on yksi vuorovaikutuksen väline. Olemassa oleva yhteisö, perhe, hyödyntää sosiaalista mediaa oman yhteisönsä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, mutta sosiaalinen media ei ole yhteisön elinehto. (ks. Lehtonen 1990.)

Uusyhteisöllisyydestä puhuttaessa viitataan usein uudenlaisiin yhdistymisen tapoihin, kuten sosiaaliseen mediaan, jopa perinteisen kasvokkaisen yhteisön korvaajana. Aineiston mukaan tämä messengeriä käyttävä perhe yhteisönä on ottanut sosiaalisen median käyttöönsä helpomman ja nopeamman kommunikoinnin välineenä, eikä kasvokkaisen kohtaamisen korvaajana. Uusyhteisöllisyys virtuaalisen yhteisön muodossa palvelee tässä tapauksessa perinteisen yhteisön vuorovaikutusta ja symbolisen yhteisyyden vahvistumista. Uusyhteisöllisyys ei ole korvannut perinteistä yhteisöä ainakaan tässä tapauksessa. (ks. Bauman 2002; Lehtonen 1990; Pohjola 2015.)

Aineiston perusteella vanhemmat arvostavat sitä, että viranomaisiin voi olla yhteydessä sähköisten viestimien, kuten sähköpostin välityksellä ja myös aikaan sitomattomasti.

”sähköpostit, tekstiviestit ehdottomasti kuin se että pitää aina soittaa ku aina ne on jonossa”

Säännölliset puhelinajat koetaan hankalina muistaa ja sosiaalityöntekijää on haastavaa tavoittaa näiden puhelinaikojen aikana, kun linjoilla on paljon muitakin ihmisiä. Moni asia jää hoitamatta tiukan puhelinajan vuoksi. Viranomaisissa asioivat ihmiset ovat omaksuneet sosiaalisen median ja sähköisten viestimien käytön ja viranomaisten tulisi mielestäni vastata tähän ja ottaa haltuun uusi sosiaalinen media helpottamaan työskentelyä ja yhteydenpitoa asiakkaisiin.

Aineiston perusteella perhetyön tapaamiset ja tukihenkilötapaamisia on viikoittain useampiakin kertoja. Yhdessä perheessä on viikoittain toteutuva perheneuvolan kontakti. Vanhemman mahdollinen oma terapia toteutuu myös viikoittain. Muita virallisia tahoja vanhemmat tapaavat harvemmin. Yksi vanhemmista oli työtoiminnassa useampana päivänä viikossa ja tätä kautta tuli kohtaamisia lähinnä työtoiminnan asiakaskunnan kanssa. Aineiston perusteella yhdellä vanhemmalla on tapaamisia seurakunnan jäsenten kanssa pari kertaa viikossa ja tapaamisten välillä on yhteydenpitoa osaan seurakunnan jäsenistä.

Aineiston mukaan ystäviä tavataan muutaman kerran viikossa tai kuukaudessa ja muuten yhteyttä ystäviin pidetään soittelemalla.

”mää oon vähän huono kaveeraamaan kenenkään kanssa... mulla onkin tuon sairauden myötä ollutki se, että niinku kaiken kaikkiaan, että mulla menee ihmissuhteet kausittain”

Yhteydenpidossa ystäviin ja ystävien tapaamisissa saattaa olla kuitenkin pitkiäkin taukoja ja ystävyysuhteissa esiintyy kausiluontoisuutta. Osittain ystävyysuhteiden vähäisyyteen vaikuttaa vanhempien mukaan heidän omat henkilökohtaiset asiansa, kuten fyysiset ja psyykkiset terveysongelmat tai pitkäkestoinen päihteidenkäyttö.

Aineiston perusteella muuttoja kunnan sisällä eri alueille ja muuttoja kunnasta toiseenkin on ollut useita kertoja. Naapurisuhteet ja asuinalue ovat muuttuneet useita kertoja ja nämä osaltaan ovat muuttaneet sosiaalisia verkostoja.

” mä oon muuttanu sen sata kertaa, seko elämää”

Muuttoihin on usein ollut syynä elämänmuutoksiin tai hallintaan liittyvät asiat, kuten ero parisuhteesta, haaste maksaa vuokra ajallaan, fyysinen tai psyykkinen vointi tai päihteidenkäyttö. Aineistossa esiintyy myös asunnottomuutta tai pelkoa siitä.

”mä oon ulosotossa velkojeni takia”

”se on ollu kaikista pahinta (aikaa) ja meinas tulla häätö vielä”

Aineistosta tuli esiin, että vanhemmilla on muutoista huolimatta asuinpaikkakuntaan liittyvää yhteisyyden tunnetta. Osa heistä koki voimakkaasti olevansa oman paikkakuntansa asukas.

”et mä en voi kulkee täällä etten mä törmää johonkin tuttuun”

”mää oon niin kuuluisa, tuttu täällä, et mun menneisyys on niin, kaikkihan tietää, suurimmaksi osaksi...”

Lehtosen (1990) mukaan yhtenä yhteisön kriteerinä on myös se, että yhteisössä on vuorovaikutusta yhteisön jäsenten kesken. Aineistosta ei ilmennyt, että vanhemmat olisivat oman kunnan, asuinalueen tai taloyhtiön toiminnassa mukana, vaikka yhteistä toimintaa, kuten taloyhtiön talkoita olisi ollut tarjolla.

”mut emmä niihin yleensä osallistu, mua ei niinku enää kiinnosta”

Yhteisö aktivoituu yhteisen toiminnan kautta, joten vanhempien kokemukset asuinalueen yhteisöllisyydestä jäävät symbolisen yhteisyyden tasolle, mikä on myös ihmisten kokemuksissa merkittävää. Yhteisöt toiminnallisina järjestelminä korvautuvat modernissa maailmassa usein symbolisena yhteisyytenä, mutta symbolinen puoli voi toisaalta olla yhtä tärkeä, kuin toiminnallinen puolikin. (ks. Lehtosen 1990.)

Aika ulottuvuuteen liittyy myös suhteiden jatkuvuus ja pitkäikäisyys (ks. Pohjola 2015). Pisimmät suhteet vanhemmilla on omiin vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja lapsiinsa. Vanhemmuus on pysyvää toisin kuin parisuhde. Vanhemmilla on ollut useita parisuhteita, mitkä ovat päätyneet eroon ja näin parisuhteet eivät näyttele pisimpiä vanhempien suhteita.

Tällä hetkellä aineiston vanhemmista yksi on parisuhteessa. Ystävyyssuhteita vanhemmilla oli muutamia ja ne olivat tyypillisesti kohtuullisen lyhytkestoisia jatkuen muutamia vuosia. Poikkeuksen muodostaa erään vanhemman ystävyyssuhde, joka on kestänyt yli 30 vuotta.

7.3 Kokemuksia toteutuvista suhteista

Kuvaan seuraavaksi kokemuksia sosiaalisista verkostoista jakamalla kokemukset suhteessa epävirallisiin ja virallisiin verkostojen henkilöihin ja tahoihin. Aloitan tuomalla esiin kokemuksia epävirallisista tahoista, kuten perheestä ja ystävistä ja sitten analysoin kokemuksista liittyen virallisiin tahoihin, kuten sosiaalityöntekijöihin ja lääkäreihin.

7.3.1 Kokemuksia suhteessa epävirallisiin tahoihin

Aineiston mukaan vanhemmille läheisimpiä ja tiiviimpiä suhteita heidän sosiaalisissa verkostoissaan edustavat suhteet heidän omiin lapsiinsa, mahdolliseen puolisoon sekä omiin vanhempiin. Nämä suhteet ovat luonteeltaan vahvoja ja sitovia (bonding) suhteita. Vanhempien kotitaloudessa asuvat perheenjäsenet ovat merkityksellisiä ja edustavat vanhempien omaa lähiyhteisöä. Yhteisön määritelmä rajatun alueen, keskinäisen vuorovaikutuksen ja kommunikaation sekä jaetun symbolisen yhteisyyden suhteen täytyvät näissä perheissä. Nämä kotitalouden perheet ovat elämisen perusyksikkö vanhemmille. Suhteet kotitalouden perheenjäseniin ovat sitovia ja siteet ovat vahvoja (bonding). Aineiston mukaan omillaan asuvat täysi-ikäiset lapset ovat vanhemmalle osa perhettä ja yhteyttä pidetään päivittäin ainakin jonkun lapsen kanssa. Suhteet kotitalouden ulkopuolella asuviin lapsiin näyttäytyvät sitovina ja vahvoina ja symbolinen yhteisyyden tunne on voimakasta. (ks. Lehtonen 1990; Pohjola 2015; Screter & Woolcock 2004.)

Vanhempien kertomassa suhteet omiin lapsiin ovat tällä hetkellä hyvät tai riittävän hyvät. Vanhempien puheessa lapset ja heidän hyvinvointinsa ovat heille erittäin tärkeitä. Lapsista ja heidän ominaisuuksistaan puhutaan lämpimästi ja mahdollisista lapsen ongelmista ja haasteista kerrotaan ymmärtäväisesti. Joidenkin vanhempien puheissa nousi esiin aiemmin elämässä ja lapsen kanssa koetut haasteet ja se, että suhteet lapseen ovat olleet heikommat.

” sulle olis kuulunut toisenlainen elämä... et sä olisit ansainnut paljon parempaa”

*”et mä en oo ollu sillon äiti, kun on pitäny olla, nii nyt mä oon,
mitä tahansa niinko tapahtuu, mutta sille lapselle ei niinko tapahdu
enää mitään”*

Aineistossa esiintyi syyllisyyden tunnetta omasta aiemmasta toiminnasta ja syyllisyys lasten vuoksi. Eräs vanhempi kuvasi, ettei oman psyykkisen huonovointisuutensa vuoksi jaksanut nousta sängystä ylös huolehtimaan lapsista ja koti oli niin epäsiisti, että lapset joutuivat hyppelemään tavaroiden yli päästäkseen sisälle.

Lähes kaikilla haastateltujen vanhempien lapsilla on ollut tai on erilaisia haasteita elämässään, kuten mielenterveysongelmia ja koulunkäynti- ja käytösongelmia. Lapsista usea on ollut lastensuojelun sijoittamana. Aineiston perusteella sijoituksen syinä ovat olleet sekä pulmat vanhemmuudessa että lapsen omassa käytöksessä. Ikävämmissä muistoista ja vaikeammista ajoista huolimatta kokemus omista lapsista oli myönteinen ja suhteet lapsiin koettiin hyvinä.

Aineistosta nousee esiin, että omiin vanhempiin liittyy monenlaisia tunteita ja suhteet vanhempiin näyttävät janus -kasvoisina. Toisaalta omat vanhemmat ovat edustavat lähimpiä ja pitkäikäisimpiä suhteita, mutta nämä suhteet ovat olleet ailahtelevaisia ja niissä esiintyy sekä positiivisia että negatiivisia piirteitä. (ks. Pohjola 2015.)

*”mutsin kanssa tietysti ollu näistä samoista asioista riidoissa, mut
se on semmosta mikä menee ohi, et aina me ollaan saatu hoidettua
näitä”*

*”se on mulle välillä rasite... meillä on silti hirveen läheiset välit
mutsin kanssa”*

Tunteet omia vanhempia kohtaan ovat voimakkaita ja moninaisia, vaikka osalla haastateltavista vanhemmat ovat kuolleet jo hetki sitten. Välit omiin vanhempiin ovat säilyneet erilaisista erimielisyyksistä ja välirikoista huolimatta. Aineiston perusteella tulee kuva, että vanhemmat voivat viime kädessä luottaa omiin vanhempiinsa.

Tutkimustulosteni mukaan perheiden elämässä on nähtävissä ylisukupolvista heikompiosaisuutta tai riskiä siihen. Haastateltujen vanhempien omassa lapsuudessa on ollut heikompiosaisuutta, heillä itsellään on omat haasteensa, kuten myös heidän lapsillaan. Yksi vanhemmista toi esiin, että hänen oma isoisänsä on kuollut alkoholismiin. Perheet ovat lastensuojelun asiakkaita ja heillä on taloudellisia haasteita. Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimustulosten mukaan lapsuuden olosuhteilla on huomattava vaikutus myöhempään hyvinvointiin ja ongelmilla on tapana siirtyä sukupolvelta toiselle. Kokemuksiin omista vanhemmista liittyy myös ylisukupolvista heikompiosaisuutta.

”mä olin varmaan syntynyt semmoseksi, semmoseen perheeseen synnyin...et mun puolesta oli niinku valittu”

”semmonen alkoholistin omainen, joka oli ihan raivona hakkas lapsia, mutta oli selvin päin...joo mut mä ymmärrän, ei se nyt aina ollu semmonen”

Aineistossa esiintyy haastateltujen vanhempien lapsuudenperheissä muun muassa alkoholismia, väkivaltaa ja taloudellisia ongelmia. Kenelläkään vanhemmista ei suhde omiin vanhempiin ole katkennut negatiivisista kokemuksista huolimatta. Omia vanhempia ymmärretään ja autetaan huonommista kokemuksistakin huolimatta. Eräs vanhempi kertoi, että on pyrkinyt saamaan oman sisaruksensa ymmärtämään heidän omien vanhempiensa käyttäytymisen syitä ja näkemään hyvän heissä.

”mää oon paljon miettiny sitä niinko suhteessa omaan isääni, et suhteessa omaan ja siitä on tullu ymmärrys ja ihan lapsena mulla oli suuri ymmärrys Hakaniemen pultsareita kohtaan, tajusin et kukaan ei juo itseään sellaiseksi...vaan siellä on jotain muuta”

Suhteissa omiin sisaruksiin on havaittavissa paljon symbolista yhteisyyden tunnetta ja jaettuja kokemuksia (ks. Lehtonen 1990; Pohjola 2015). Kaikilla aineiston vanhemmilla ei ole sisaruksia. Vanhemmilla on aineiston mukaan ollut yleisesti riitaa ja erimielisyyttä omien sisarustensa kanssa jossain elämänvaiheessa. Joihinkin sisaruksiin välit ovat katkenneet kokonaan.

”se ei ollu muhun missään tekemissä niinku, olisko ollu viistoista vuotta...”

”meillä on ollu menneisydessä riitaa ja tappeluita nii hän vähän niinkö pelkää mua niitä tappeluita..periaatteessa me tullaan toimeen jos me nähdään”

Toisaalta omat sisarukset koetaan luotettaviksi viime kädessä ja niiksi henkilöiksi, joihin voi turvautua hädän hetkellä.

Suhteet puolison vanhempiin näyttäytyvät ailahtelevaisina. Aineistossa on kokemusta kahden perheen erilaisten elämäntapojen ja sukupuoliroolien törmäämisestä. Loukkaamista on ollut puolin ja toisin.

” (riitaa tullut) ... osakseen rahasta ja osakseen lapsista”

Suhteet ovat kuitenkin kestäneet erimielisyyksistä huolimatta ja puolison vanhempiin on voinut luottaa vaikeissa elämän vaiheissa.

Tutkimusaineiston mukaan välit entisiin puolisoihin ja lasten toiseen vanhempaan näyttäytyvät ristiriitaisina ja kuormittavina. Lasten vuoksi saatetaan olla tekemisissä, mutta osalla välit ovat poikki kokonaan lasten toiseen vanhempaan. Lapsen toista vanhempaa ei pidetä itselle läheisenä ja entiset puoliset ovat osa sosiaalisista verkostoa vain lapsen vuoksi. Entinen puoliso jää usein osaksi arkipäiväistä sosiaalista verkostoa ja tämä johtuu sekä yhteisestä vanhemmuudesta ja kasvatusvastuun jatkumisesta erosta huolimatta (Castren 2009a, 143).

Erojen ja välirikkojen vuoksi vanhempien epäviralliset sosiaaliset verkostot ovat muuttuneet useitakin kertoja. Castrenin (2009b) tutkimustulosten mukaan eron vaikutukset sosiaaliseen verkostoon vaihtelevat paljon ja mitään vakiintuneita toimintatapoja ei ole sen suhteen, miten eron jälkeen suhtaudutaan ex-puolison sukuun tai entiseen yhteiseen ystäväpiiriin.

”meidän välit on todella ailahtelevaiset... et ei oo niinku minkään näköstä järkee”

”mää en oo missään tekemisissä”

Yksi vanhemmista kertoi, että on elämässään ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa kumppanista erottuaan on edelleen entiseen kumppaniinsa yhteydessä ja he voivat tavata ilman riitaa. Vanhemmalla ei ole entisen kumppaninsa kanssa yhteisiä lapsia.

”toisaalta se tuntuu kivalta, et mä en oo aikasemmin elämässäni tällaseen tilanteeseen törmännyt et ollaan eri teillä ja sit ollaanki kuitenkin kavereita, et siin on niinku molemminpuolista semmosta auttamista”

Mielenkiintoinen eron jälkeistä sosiaalista verkostoa koskeva kysymys olisi, missä määrin vanhemman ja lapsen sosiaalinen verkosto eroaa toisistaan. Eronneet puoliset ovat edelleen lapsen vanhempia ja ainakin jossain määrin osa lapsen elämää. Osa vanhemmista toi esiin, että lapsi hoitaa itse yhteydenpidon toiseen vanhempaansa ja entinen puoliso ei ole osa vanhemman omaa sosiaalista verkostoa. Vain yksi aineiston vanhemmista toi esiin, että on yhteydessä entisen puolisonsa sukulaisiin tai ystäviin eron jälkeen. Tällöinkin kyse oli facebook kavereudesta, jossa yhteydenpito ei ole aktiivista. Castrenin (2009a) mukaan eronneet puoliset joutuvat aina pohtimaan suhdettaan ex-puolisonsa perheeseen ja sukulaisiin eikä yhteiskunnassamme ole muodostunut tietynlaista oikeaa tai normitettua tapaa toimia asiassa (emt., 108). Osa vanhemmista ei maininnut ollenkaan entisten puolisoidensa vanhempia, sisaruksia eikä muita sukulaisia. Tästä voi ajatella, että nämä henkilöt eivät ole enää osa vanhemman sosiaalista verkostoa eikä yhteyttä pidetä. Yksi vanhemmista kertoi lapsen tapaavan isänsä vanhempia, mutta vanhemmalla itsellään ei ole yhteyttä entisen puolisonsa vanhempiin.

Ystävyysuhteita esiintyy aineiston perusteella sosiaalisissa verkostoissa kohtuullisen vähän. Nimettyjä ystäviä tai ystäväperheitä on yhdestä kolmeen kappaletta. Olemassa olevat ystävyysuhteet ovat merkityksellisiä ja ystäviltä on saatu vertaistukea, emotionaalista tukea sekä taloudellista apua. Ystävien seurassa vanhempien ei tarvitse olla muuta kuin ovat ja he voivat olla oman elämäntilanteensa kanssa avoimia. Ystävät eivät

tuomitse ja heihin voi luottaa. Ystävyysuhteissa on sitovan ja vahvan siteen tunnusmerkkejä (bonding). (ks. Pohjola 2015; Screter & Woolcock 2004).

Aineistossa esiintyy seurakunta vanhemman yhteisönä ja sosiaalisen verkoston jäsenenä. Seurakunta merkitsee vanhemmalle hyväksyviä ja luotettavia ihmissuhteita ja yhteinen tekeminen ja yhdessä toimiminen merkitsevät vanhemmalle paljon. Vanhempi kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi. Seurakunta vuorovaikutusjärjestelmänä edustaa yhteisöä, jolla on alueellinen rajaus, sosiaalinen vuorovaikutusjärjestelmä, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja jaettua symbolista yhteisyyttä. Yhteisö toteuttaa itseään toiminnassa.

”se on se semmonen tekeminen ja semmonen on tosi kivaa”

Parhaimmillaan jäsenyys tällaisessa kohtuullisen perustyyppisessä yhteisön muodossa tuottaa jäsenelleen sosiaalista pääomaa ja hyvinvointia. Mikäli yhteisö toimintoinen ja vuorovaikutusjärjestelmineen saa pakottavan siteen muotoja, voi se toisaalta vähentää hyvinvointia ja ihmisen sosiaalista pääomaa. Viitteitä ja kokemusta pakottavasta siteestä ei aineistossa esiinny. Seurakunnassa suhteet muihin jäseniin vaikuttavat olevan tiiviitä ja vahvoja (bonding). (ks. Lehtonen 1990; Pohjola 2015; Screter & Woolcock 2004.)

Eräs vanhempi käy monta kertaa viikossa samassa harrastuspaikassa, jossa siteitä on erityisesti paikan henkilökuntaan.

*”mä luotan siihen henkilökuntaan, ne kaikki tietää mikä mulla on,
jos mä teen jotain väärin niin sieltä tulee aina joku sanomaan, että
muistak sä tän?”*

Suhteet ja kohtaamiset ovat merkityksellisiä vanhemmalle. Kohtaaminen ja harrastaminen harrastuspaikassa täyttää symbolisen yhteisyyden tunnusmerkkejä, jossa jäsenillä on jotain jaettua yhteistä ja yhteisyyden tunnetta. Ihmisten tapaamiset ovat kuitenkin sattumanvaraisia ja henkilöt eivät ole rajatut ja aina samat. (ks. Screter & Woolcock 2004; Lehtonen 1990.) Harrastustoiminnan yhteisyys on usein silloittavaa (linking) muotoa, jossa toiminta tapahtuu jossain keskeisissä asioissa erilaisten ihmisten välillä, mutta yhteisyys ei ole kovin sitovaa. Suhteet ovat kuitenkin merkityksellisiä ja arvokkaita. Ryhmän ja yhteisön jäsenyys ja osallisuus niissä synnyttää ihmiselle sosiaalista pääomaa ja

hyvinvointia mikäli suhteet ovat vapaaehtoisia ja kiinnostavia. Yhdellä vanhemmista ei ole sosiaalisessa verkostossaan perheen ulkopuolista yhteisöksi tai symbolisen yhteisyyden liittymäksi määriteltävää tahoja. (ks. Pohjola 2015; Sreter & Woolcock 2004; Törrönen 2016.)

Aineiston perusteella vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä omiin sosiaalisiin verkostoihinsa. Kukaan heistä ei varsinaisesti toivo muutosta omaan verkostoonsa, vaikka parisuhteen löytyminen tuntuisikin mukavalle. Kukaan ei suoraan tuonut esiin, että sosiaalinen verkosto tai sen luonne vähentäisivät hyvinvointia tai onnellisuutta, mutta kokemuksissa esiintyi ristiriitoja, katkenneita ihmissuhteita ja negatiivisia kokemuksia joissakin ihmissuhteissa. Yksi vanhemmista koki suhteen lapsen toiseen vanhempaan ja tämän uuteen puolisoon haasteellisena ja omaa elämää vaikeuttavana.

Yhteydenpito sosiaalisen verkoston epävirallisiin jäseniin, kuten omiin vanhempiin koetaan osin raskaaksi, kun yhteydenpito ei ole itse valittua tai määriteltyä.

”yleensä se (tapaaminen) tuntuu ok kivalle, mut sitte ku se on sitä että se tulee viitenä päivänä viikossa nii se tuntuu raskaalle”

”se on siis välillä oikeesti aika rasittava kun se kokoajan soittaa”

Aineiston perusteella voi sanoa, että perhe on edelleen merkityksellinen ja tärkeä, mutta sen muoto on hyvin yksilöllinen. Perhe nähtiin sekä omassa kotitaloudessa asuvina jäseninä, että omien vanhempien, sisarusten ja kotoa poismuuttaneiden lasten kokonaisuutena. Kukaan vanhemmista ei tuonut esiin, että kokisi entisten puolisoitten olevan osa perhettään. Kaikkien aineiston vanhempien perheet koostuivat biologisista sukulaisista tai liiton kautta sovituista siteistä. Vanhemmille perhe, kuten he sen kokoonpanon itse määrittävät, täyttää Lehtosen (1990) määritelmän toiminnallisesta ja vuorovaikutuksellisesta yhteisöstä.

7.3.2 Kokemuksia suhteessa virallisiin tahoihin

Vanhempien kokemukset virallisista verkoston tahoista ovat suhteellisen positiivisia. Aineiston perusteella kohtaamisia virallisten tahojen kanssa tulee viikoittain. Suhteet

virallisiin sosiaalisen verkoston henkilöihin ovat lähinnä liittäviä (linking) ja silloittavia (bridging) (ks. Screter & Woolcock 2004.)

Yhdellä vanhemmalla on huonoja kokemuksia erikoissairaanhoidosta, josta ei ole saanut tarvitsemaansa apua fyysiseen sairauteensa. Toisaalta kokemukset omalääkäristä ovat myönteisiä. Omalääkäriin toiminnasta on tullut vaikutelma, että hän pyrkii auttamaan kaikin keinoin ja hän välittää vanhemman tilanteesta. Vanhempi ymmärtää, että omalääkäriin toimivalta on rajattu hänen asiassaan, mutta hän arvostaa omalääkäriin asennetta. Myös toisella vanhemmalla on myönteisiä kokemuksia omalääkäristään. Kokemukset omista terapeuteista ovat myöskin myönteisiä ja heistä puhutaan etunimellä.

Suhde lastensuojeluun ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöihin näyttäytyy ristiriitaisena vanhempien kertomassa. Toisaalta lastensuojelu on vanhemmille punainen vaate ja vanhemmat muistelivat oman lapsuutensa aikaisen lastensuojelun mainetta pelkästään huostaanottajana. Yhdellä vanhemmalla on huonoja kokemuksia lapsen sijoituspaikasta ja hän on pettynyt sosiaalityöntekijöiden toimintaan tilanteessa lapsen edun ajajina. Hän koki, että sosiaalityöntekijät painoivat villaisella asian, johon sosiaalityöntekijän viranomaisena olisi tullut puuttua. Toisaalta lastensuojelusta on ollut apua ja hyötyä vanhemmille ja perheille. Aineiston perusteella vanhemmat arvostavat viranomaistahojen suoraa puhetta ja tämä suora puhe edesauttaa luottamuksen ja luottamuksellisen suhteen syntymistä.

*”mut se oli reilu, et he soitti mulle et he tekee sen
(lastensuojeluilmoituksen,) eikä se sit tuu mulle yllätyksenä”*

*”se sanoo suoraan niinku senkin, että tämä ei ole huostaanoton
peruste”*

Luottamus syntyy aineiston mukaan pikku hiljaa viranomaisen, kuten sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välille. Yksi vanhemmista toi esiin, että kokee voivansa luottaa siihen, että jos hänen voimansa uupuvat taistelussa opetusviraston kanssa jatkaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä asian hoitamista. Virallisten tahojen kykyä kuunnella ja kohdata ihminen ihmisenä ilman ennakkoluuloja arvostetaan paljon. Suhde asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä voi saada silloittavan (bridging) ja liittävän (linking) siteen muotoja. (ks. Screter & Woolcock 2004; Pohjola 2015).

”se oli jo kiva ja kuunteli, niillä ei oo asenteita mua kohtaan vaikka mä oon mikä, just sitä kuunteluu...”

Yksi vanhemmista toi esiin sosiaalityöntekijän luottamuspulaa suhteessa häneen ja tämän luottamuspuolan negatiivisia vaikutuksia asiointiin ja asioiden hoitamiseen.

”mul on sen kans ollu hirvee kädenvääntö ollu, se on epäilly mua koko aika kaikki nämä vuodet”

Asiakkaan ja hänet vastaanottavan työntekijän välille rakentuvaan suhteeseen vaikuttaa suuresti asiakkaan kokemus kohtaamisen laadusta. Erityisen tärkeää kokemus suhteen laadusta on sosiaalityössä, jossa käsitellään asiakkaalle hyvin henkilökohtaisia asioita ja jossa olisi tarkoitus saada myönteistä muutosta aikaan. (Jokinen 2016, 138.)

Vanhemmat toivat kertomassaan esille, että heillä on ollut lastensuojelun asiakkuuden aikana monia sosiaalityöntekijöitä ja yksi vanhemmista koki, että suhde ja luottamus ei ehtinyt syntyä, kun työntekijä jo vaihtui. Luottamuksellinen ja vastavuoroinen suhde vaatii kehittyäkseen aikaa ja vaihtuvat työntekijät eivät edesauta asiakkaan tilanteen kohentumista (Jokinen 2016, 143.) Lastensuojelu jaetaan useissa kunnissa alkuarviointiin, avohuollon sosiaalityöhön, sijaishuoltoon ja jälkihuoltoon. Jokaisessa asiakkuuden vaiheessa on omat työntekijänsä. On vaikea nähdä, miten tällaisessa mallissa on otettu huomioon asiakkaan kokemus ja tutkimustieto luottamussuhteen syntymisestä ja hyvän suhteen vaikutuksista asiakkaan tilanteen kohentumisessa. Tämä malli tukee toki uusliberalistista ajattelua ja ideaa tehokkuudesta ja paremmin laissa määritellyissä aikatauluissa pysymistä. Auttaako se kuitenkin asiakasta elämäntilanteessaan parhaalla mahdollisella tavalla?

8. HAVAINTOJA AVUSTA JA TUESTA

Tässä luvussa kuvaan vanhempien kokemuksia sosiaalisen verkostonsa epävirallisilta ja virallisilta jäseniltä ja tahoilta saamastaan avusta ja tuesta. Tuon esiin keneltä ja minkälaista apua vanhemmat ovat saaneet ja miltä avun vastaanottaminen on tuntunut.

8.1 Kuka auttaa?

Aineiston perusteella vanhemmat saavat apua ja tukea sekä epävirallisilta että virallisilta sosiaalisen verkostonsa jäseniltä. Aineiston mukaan tuki ja kokemukset tuesta vaihtelevat keskenään ja kokemukset ovat paikoin vastakkaisia. Koska perheet ovat lastensuojelun asiakkaita on heillä ollut mahdollisuus saada lastensuojelun tarjoamia erityispalveluita peruspalveluiden lisäksi. Kaikki perheet ovat saaneet lastensuojelusta ainakin taloudellista tukea muun muassa lapsen harrastusmaksuihin ja apua palveluiden, kuten perhetyön tai siivouspalvelun muodossa.

Kaikki haastatellut vanhemmat ovat olleet poissa työelämästä pidemmän aikaa ja perheiden toimeentulo on työttömyyskorvauksen tai toimeentulotuen varassa. Lisäksi perheet saavat lapsilisää ja asumistukea. Taloudellisen tuen merkitys arkea helpottavana tekijänä korostuukin vanhempien kertomassa, koska monessa perheessä taloudellinen tilanne on tiukka.

Kaksi kolmesta aineiston vanhemmasta toi esiin perheen taloudellisen tilanteen tiukkuuden. Halmeen ja Perälän (2014) tutkimuksen vanhemmista lähes puolet oli huolissaan perheensä taloudellisesta tilanteesta. Epävirallisista tahoista apua saadaan eniten omilta tai puolison vanhemmilta sekä omilta sisaruksilta.

”se saattaa vipata rahaa ja saattaa tehdä meille ruokaa”

Saatu apu on usein konkreettista, kuten taloudellista tukemista ja arjen helpottamista muuten, kuten siivousavun antamista sekä emotionaalista apua. Rantalaihon (2006) tutkimuksen tulos on samansuuntainen. Haavio-Mannilan ym. (2009) tutkimustulosten mukaan ihmiset saavat tyypillisesti eniten taloudellista apua vanhemmiltaan ja puolison

vanhemmilta. Havaintoni tutkimusaineistostani vahvistavat tätä tutkimustulosta. Aineistosta tulee esiin joidenkin perheiden syvä taloudellinen ahdinko, jossa naapurin antamat palautuspullot tai seurakunnan ruoka-apu ovat todella merkityksellisiä. Taloudellinen heikompisuus on vanhempien mukaan sekä omien valintojen seurausta että fyysisen- tai psyykkisen huonovointisuuden seurausta työkyvyttömyyden muodossa. Osalla vanhemmista on velkoja ulosotossa ja heillä ei ole luottotietoja.

Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimustulosten mukaan perheen taloudelliset ongelmat ovat läheisessä yhteydessä lasten mielenterveyden ja hyvinvoinnin ongelmiin. Vanhempien mielenterveysongelmat ja fyysinen sairastaminen lisäävät myös lasten mielenterveysongelmien ja hyvinvointiongelmiin riskiä. Vanhempien ongelmat eivät kuitenkaan väistämättä johda lasta heikompisuuteen. Ainakin yhteiskunnan rakenteilla on myös vaikutusta ylisukupolvisen heikompisuuden siirtymiseen.

Emotionaalista tukea, vahvistavaa palautetta ja konkreettista apua saatiin epävirallisilta sosiaalisen verkoston jäseniltä, kuten perheenjäseniltä, ystäviltä ja sukulaisilta. Seurakunnan diakoniatyöltä on saatu taloudellista tukea ja diakoni on tukenut myös henkisesti elämän vaikeissa vaiheissa. Yksi vanhemmista kuvaa tapaamisten diakonilla vastanneen psykiatrin vastaanottoa, koska saatu henkinen apu ja tuki on ollut samanlaista. Vanhempi korosti, ettei ole hengellinen ihminen, mutta diakonin antama tuki ja apu olivat olleet erittäin merkittäviä. Henkistä tukea vanhemmat ovat saaneet epävirallisten verkoston jäsentensä lisäksi myös omasta terapiasta.

Aineistossa esiintyy runsaasti erilaisia virallisia sosiaalisen verkoston tahoja, joissa vanhemmat ovat asioineet, kuten perheneuvola, kirkon diakoni, omalääkäri, psykiatria, erikoissairaanhoido, lastensuojelu, aikuissosiaalityö ja lastensuojelulaitokset. Näiltä tahoilta on saatu erilaisia palveluita, apua ja tukea muun muassa lastensuojelun perhetyötä, toimeentulotukea, lastensuojelun tukihenkilö, palveluneuvontaa, lasten harrastustoiminnan taloudellista tukemista, läheteitä erikoissairaanhoido, henkistä tukea, ruoka-apua, siivousapua ja lastenhoitoapua. Näitä apuja ja tukia on saatu useampien vuosien aikana.

8.2 Kokemuksia avun vastaanottamisesta

Aineiston mukaan virallisilta tahoilta on helpompi vastaanottaa taloudellista apua, kuin omalta lähipiiriltä, kuten vanhemmilta tai ystäviltä.

”oikeestaan voisin sanoo, että mitä vieraampi nii sitä helpompi se on pyytää ... koenks mä sitten niin että lähellä olevat ihmiset näkee niinku sen kuoren läpi”

”mä en oo tykänny kerjätä, mutta oon tehny sitä ikävä kyllä koko elämäni”

Avun pyytäminen läheisimmiltä ihmisiltä on haastavampaa kuin virallisilta tahoilta. Rantalaihon (2006) tutkimustuloksissa tuodaan esiin, että taloudellisen tuen pyytäminen perheeltä ja sukulaisilta koetaan epämiellyttäväksi.

Eräsaaren (2011, 37) mukaan toimeentulotuen hakemiseen liittyy häpeää ja siitä ei haluta puhua muiden ihmisten kanssa. Tutkimusaineiston mukaan häpeä ei kuitenkaan näytä liittyvän avun vastaanottamiseen viranomaisilta, vaan ennemminkin läheisiltä vastaanotettuun taloudelliseen apuun. Virallisilta tahoilta saatu apua ja tuki nähdään tietyllä tavalla oikeutena, eikä sen vastaanottamiseen näytä liittyvän häpeän tunteita tai muutakaan negatiivista.

”mä oon ihan sosiaalitoimen kasvatti”

”ei mua enää hävetä ottaa apua vastaan, tää tilanne on tää”

Yksi haastatelluista toi esiin, että muistaa toimeentulotuesta puhutun aiemmin kansalaispalkkana, joka kuuluu kaikille. Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimustuloksista tulee esiin, että jos vanhempi on saanut toimeentulotukea joutuu lapsikin siihen usein itse turvautumaan. Näin toimeentulotuen saaminen normalisoituu ja tavallaan vakiintuu normaaliksi toimeentulon tulonlähteeksi vaikka poliittisesti sen on ajateltu olevan viimesijainen turva ihmiselle.

Saatu apu nostaa vanhemmissa esiin vastavuoroisuutta ja kiittollisuutta epävirallisia sosiaalisen verkoston jäseniä kohtaan. Virallisia tahoja kohtaan aineistosta ei noussut vastavuoroisuuden puhetta. Törrönen (2016, 54) tuo esiin, että perhe- ja sukulaisuussuhteet ja muut läheiset ihmissuhteet ovat keskeisiä vastavuoroisuuden kokemuksen rakentumisessa. Pessin ja Saaren (2008) tutkimuksen tulosten mukaan ihmisten auttamisen vastavuoroisuus ei näytä kadonneen ja avun saaminen motivoi auttamaan myös muita. Yksi vanhemmista kuvaa tuntojaan tilanteessa jossa lähisukulaiset ovat auttaneet heidän perheensä taloudellisesta pinteestä pois.

”et en oo koskaan saanu lottovoittoa, mut tuntuu ainaki et oisin saanu toisen mahdollisuuden...et semmonen iso kivi putos hartioilta ja toivoisin sit voittavani lotossa nii voisin maksaa takasin”

Saatu apu tuo myös velvollisuuden tunteen avun antamisesta. Suomalaiset kokevat moraaliseksi velvollisuudekseen auttaa niitä ketkä apua selvästi tarvitsevat (ks. Pessi & Saari 2008.) Yksi vanhemmista kuvaa vähän humoristisesti olevansa omien vanhempiansa ja ex-puolisonsa taksikuski. Aina on lähdettävä kuljettamaan näitä läheisiä, kun pyyntö tulee. Kieltäytyminen koetaan välillä hankalaksi tai se on jopa mahdotonta, koska itsekin on apua saatu.

Aineiston mukaan kaikki vanhemmat ja heidän perheensä ovat saneet jossain vaiheessa lastensuojelun perhetyön apua. Lastensuojelun perhetyöhön liittyvät kokemukset ovat sekä positiivisia että negatiivisia. Näin saattaa olla yksittäisellä vanhemmalla, kuten myös aineiston vanhemmilla keskenään.

”perhetyö, nii haistakoon paska koko perhetyö. Ne tulee tänne ja juttelee tällä tavalla miten mä voin jutella, voin pyytää jonku naapurinki kuunteleen. Mitä apua siitä on?”

”on ainakin mulle antanu paljo, noista meidän keskusteluista on antanu paljon semmosia hyviä vaihtoehtoja lasten kanssa”

Tuula Saarnio (2004, 247-252) tuo esiin, että perhetyötä voi tehdä monella tapaa ja perhetyön menetelmät ovat monipuolistuneet sen yleistyttyä palveluna lastensuojelussa. Perhetyössä on mahdollista käyttää monenlaisia menetelmiä, kuten vanhemmuuden roolikarttoja ja riittävän vanhemmuuden arviointimalleja. Tärkeintä on kuunnella vanhemman ja perheen tarpeita ja muokata perhetyötä juuri kyseistä perhettä palvelevaksi.

Perheen ja vanhemman tilanne vaikuttavat siihen, mikä apu ja tuki auttaa parhaiten. Konkreettisen avun merkitys korostuu, jos itsellä ei ole sosiaalisessa verkostossa ketään keneltä pyytää palveluksia tai pyytäminen on hankalaa. Jaksamisen pulmissa ei keskustelu auta, vaan vanhempi toivoo konkreettista apua, joka taas edesauttaa jaksamista.

”se, ettei ne vaan tullu tänne tyyliin kahvittelemaan ilman kahvia”

Kotipalvelun konkreettinen lastenhoitoapu ja siivousapu ovat olleet positiivisia ja voimauttavia kokemuksia ja se, että yhdessä työntekijän kanssa on tehty raskaiksi koettuja asioita. Vanhempien kokemuksista tulee ilmi, että he ovat saaneet monenlaista virallista apua ja tukea ja siihen ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä. Aina vanhempien ja perheiden tarpeet eivät kuitenkaan kohtaa myönnetyn palvelun tai tuen kanssa. Vanhempien kokemuksista tulee ilmi, että taloudellinen tuki ja konkreettinen lastenhoitoapu ovat tärkeitä ja niiden saamatta jääminen on jäänyt mieleen.

”mietittiin lastensuojelun kanssa että mitä me halutaan, ei me tiedetä, me ei tiedetä mitä on mahdollisuus saada, ehkä me odotetaan jotain mutta kuitenkin me tiedetään että ainut apu tällä hetkellä on raha”

Rantalaihon (2006) tutkimustulosten mukaan aineellisten resurssien, kuten rahan puute, kaventaa elämää ja mahdollisuuksia sekä vähentää voimavaroja.

Konkreettinen apu lapsen tukihenkilön muodossa on tärkeä tuki ja apu sekä lapselle että vanhemmalle. Yksi vanhempi kertoo, että toivoo tuen jatkuvan, koska siitä on ollut apua ja hyötyä lapselle, mutta myös hänelle itselleen. Huoli lapsesta on vähentynyt lapsen sosiaalisten ja konkreettisten taitojen karttuessa. Nämä taidot ovat karttuneet lapsen ja tukihenkilön tapaamisissa, jolloin tukihenkilö ja lapsi ovat touhonneet ja tehneet kaikkea

sellaista, mihin vanhempi ei itse kykene lapsensa kanssa. Tukihenkilö tai perhetyöntekijät saattavat muodostua tärkeiksi henkilöiksi perheelle ja suhde saattaa muistuttaa kaveruutta tai ystävyyttä.

”hänestä on tullut lyhyessä ajassa hirveen tärkeä tälle perheelle...mää en koe sitä semmosena vieraana...et must se on niinko itsestäänselvyys ett hän tulee”

Läheiseksi ja hyödylliseksi koetulta tukihenkilöltä on ollut helppoa ottaa palautetta vastaan vanhemman omasta toiminnasta. Vanhempi kertoo arvostavansa tukihenkilön antamaa suoraa, mutta hienovaraista palautetta. Suhde tukihenkilöön saa sitovan siteen (bonding) muotoja, vaikka kyseessä on työntekijä eikä vanhemman perheenjäsen. (ks. Pohjola 2015; Screter & Woolcock 2004.)

Osa vanhemmista toi esiin tilanteita, joita heillekin olisi saattanut tulla, jos sosiaalinen verkosto ei olisi lähellä tai riittävän tukeva.

”mulla on tässä verkosto hyvä, mutta entäs kun se verkosto on Rovaniemellä ja sää oot ite täällä”

Yhtäkkiset tilanteet voivat olla haastavia, jos omassa verkostossa ei ole ketään kenelle soittaa, esimerkiksi iltaisin, jos vanhemman täytyy lähteä yllättäen vaikka sairaalaan. Erään vanhemman mukaan montaa ihmistä auttaisi se, jos kunta tarjoaisi kotipalvelun kaltaista apua ja tukea perheille, kenellä ei ole riittävää sosiaalista verkostoa. Vanhemmat eivät itse tuottaneet puhetta siitä, että olisivat jääneet vaille virallisten tahojen tarjoamaa apua ja tukea. Joskus apua on saanut pyytää useita kertoja ja se on turhauttanut, mutta kokonaan vaille apua jäämisen puhetta ei aineistossa esiintynyt. Yksi vanhemmista toivoi, että hänet olisi pakotettu ottamaan apua vastaan päihdeongelmaansa lasten ollessa pieniä, mutta samalla hän näki sitoutumisen hoitoon mahdottomana oman motivaation puuttuessa.

Merkille pantavaa on se, että tutkimusaineiston perusteella lastensuojelun sosiaalityöntekijään ei liitetty juurikaan emotionaalisen avun elementtejä. Vanhemmille on myös haasteellista hahmottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooli. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä menee vanhempien puheissa helposti sekaisin aikuissosiaalityöntekijän

kanssa ja myös perhetyöntekijöiden rooli on haastava suhteuttaa sosiaalityöntekijään. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän rooliksi jää vanhempien kertomassa lähinnä päättää palveluista ja lapsen mahdollisesta sijoittamisesta. Rantalaihon (2006) tutkimustuloksissa kukaan haastatelluista ei tuonut julkisia palveluja voiman lähteeksi. Työntekijöiden jatkuva vaihtuminen ja suhteiden lyhytikäisyys voi olla vaikuttamassa siihen, että luottamuksellisia suhteita ei ehdi syntyä ja kokemusta emotionaalisesta avusta ei tule. Sosiaalityö on karannut mielestäni kauas perinteisestä eetoksestaan, jos sosiaalityöntekijöiden suurin rooli on toimia kumileimasimena palveluista päätettäessä ja emotionaalinen tuki on toissijaista.

9. POHDINTAA

Koen, että olen pystynyt vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin ja tuottamaan tutkielmallani arvokasta tietoa lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien sosiaalisista verkostoista, vanhempien kokemuksista verkostoistaan ja vanhempien kokemuksista avusta ja tuesta. Tässä luvussa kokoan aluksi tutkielmani tärkeimmät tutkimustulokset ja lopuksi esittelen tutkielmani annin sosiaalityölle ja pohdin jatkotutkimusaiheita.

9.1 Yhteenvedoa tutkimustuloksista

Tutkielmani keskeisimpiin tuloksiin kuuluu se, että vaikka maailman sanotaan kutistuneen, yhteiskunnan yksilöityneen ja postmodernin notkean ja modernin ajan ajaneen perinteisten yhteisöjen ja yhteisöllisyyden ohi (ks. Bauman 2002) näyttävät ihmisten sosiaaliset suhteet ja verkostot edelleen perustuvan perheen, sukulaisten, harrastusten ja ystävien varaan. Perhe ja suku edustavat ihmisten perinteisiä, edelleen voimissaan olevia, yhteisöjä. Perheet ovat saaneet aiempaa yksilöllisempiä muotoja ja tulkintoja. Ihminen voi itse määrittää oman perheensä rajat ja jäsenet. Ydinperhemalli ei edusta aineiston perusteella vanhemmille ainoaa perheen muotoa. Erot puolisoista ja erojen jälkeiset perheet ja muuttuvat sosiaaliset verkostot ovat luonteva asia vanhemmille.

Eräsaari (2011, 32-33) tuo esiin, että puhuessamme yhteisöjen muutoksesta tarkoitetaan enimmäkseen suurkaupunkimaista, ellei jopa globaalia vaikutelmien, ihmisten ja suhteiden jatkuvaa vaihtelua. Uudet kommunikointitavat vauhdittavat tätä yliaktiivisuutta entisestään. Aineiston perusteella vanhemmat eivät elä yliaktiivista, suurkaupunkimaista, nopeaa ja alati vaihtelevaa elämää. Toki useiden katkenneiden parisuhteiden myötä heidän sosiaaliset verkostonsa ovat muuttuneet ja tässä suhteessa elämä ja sosiaaliset verkostot ovat olleet useita kertoja muutoksessa. Vanhemmat käyttävät eittämättä myös aktiivisesti uudenlaisia kommunikointitapoja ja välineitä. Nämä uudenlaiset kommunikointitavat eivät ole aineiston perusteella kuitenkaan korvanneet sosiaalista verkostoa vaan näillä uusilla tavoilla pidetään yhteyttä juuri oman sosiaalisen verkoston jäseniin eli perheeseen, sukuun ja ystäviin.

Ihmisten elämänpolut ja sosiaaliset verkostot eivät ole keskenään enää niin samanlaisia kuin ennen ja ihmisten oma valinta elämänsä kulun suhteen on lisääntynyt (ks. Bauman 2002.) Tutkielmani keskeisimpiä tuloksia on se, että perheet ja niiden muodot ovat nyky-yhteiskunnassa yksilöllisiä ja erilaisia keskenään. Ihmisellä saattaa olla myös useita perheitä elämänsä aikana. Perheiden merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa ei ole vähentynyt, vaikka perhe itsessään muotona onkin muuttunut ja monipuolistunut. Aineiston perusteella oma perhe saa yhteisön muotoja ja piirteitä. Perheenjäseniin ja sukulaisiin pidetään tiiviisti yhteyttä ja heitä autetaan puolin ja toisin. Tutkimustulosten mukaan vanhemmilla on pääsääntöisesti pisimmät ja sitovimmat (bonding) suhteet omiin lapsiinsa sekä vanhempoihinsa ja sisaruksiinsa. (ks. Screter & Woolcock 2004.)

Yksilöllisten perheiden ja elämäntilanteiden myötä syntyy myös yksilöllisiä tuen tarpeita. Tutkimustulosten mukaan oikein kohdennettuna lastensuojelun palveluilla on paljon merkitsevyyttä ja avulla on vaikutusta. Huonosti kohdennettuna lastensuojelun palveluilla ja tuella ei ole vaikuttavuutta ja vaarana on jopa asiakkaan kuormittaminen. Aineiston perusteella taloudellisen tuen merkitys korostui vanhempien puheissa elämää helpottavana tekijänä. Tuloksiin nojaten näen, että oikeanlaisen avun kohdentamiseksi on merkittävää, että sosiaalityöntekijä tuntee asiakkaan tilanteen, tarpeet ja toiveet ja he pystyisivät yhdessä pohtimaan, mikä perhettä aidosti auttaisi. Sosiaalityöntekijän on tärkeä hahmottaa minkälainen sosiaalinen verkosto vanhemmalla ja perheellä on ja onko vanhemman ja perheen oikeasti mahdollista tukeutua verkostoonsa ja saada heiltä apua ja tukea. Aineiston vanhemmilla näin pitkälle onkin, vaikka aineistoni vanhemmat tarvitsevat myös virallisten tahojen tarjoamaan apua ja tukea elämänsä tueksi. On mielenkiintoista, että yksinäisyys ei noussut aineistosta esiin. Oma ennako-oletukseni oli, että vanhemmilla saattaisi olla kokemuksia yksinäisyydestä, mutta olin väärässä.

Vanhemman on vaikea keskittyä muun muassa oman vanhemmuutensa tai perhe-elämänsä parantamiseen, mikäli heillä on jatkuva huoli perheen taloudesta ja toimentulosta. Vanhemman voimavarat menevät ensisijaisesti taloudellisista asioista huolehtimiseen. (ks. Rantalaiho 2006.) Taloudellinen ahdinko ajaa monen muun huolen edelle. Ruoka ja koti ovat ihmiselle välttämättömiä perustarpeita, joiden tyydyttäminen on etusijalla. Paanasen ja Gisslerin (2014, 208) mukaan kasvuolosuhteet ja ympäröivä yhteiskunta yhdessä geneettisen perimän kanssa muovaa ihmistä ja henkisen, sosiaalisen, aineellisen ja kulttuurisen elämäntilanteen voimavarat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Tämän vuoksi

ihmisten hyvinvointia tulisikin tukea jo varhain sillä yhteiskuntaan kiinnittyminen alkaa heti lapsen syntyessä. Myös Törrösen (2012) tutkimustulosten mukaan pahoinvoinnilla on tapana kasaantua, kuten myös hyvinvoinnilla. Tämä herättää pohtimaan uusliberaalista politiikkaa, jossa taloudellisia tukia ja palveluita ollaan leikkaamassa. Tutkimusaineistoni mukaan taloudellinen epävarmuus ja heikompiosaisuus aiheuttaa painetta ja stressiä vanhemmille.

Pessin ja Seppäsen (2011, 291) mukaan yhteiskuntapolitiikassa toivotaan sitä, että yhteisöt tukevat jäsentensä henkistä hyvinvointia ja suojaavat kriiseissä ja riskeissä. Oman tutkimukseni vanhempien kohdalla näin monin paikoin onkin. Lähes kaikki vanhemmat ovat saaneet taloudellista ja emotionaalista tukea perheeltään, sukulaisiltaan ja ystäviltään. Seurakunta ja harrastustoiminta näyttävät tukevan vanhempien hyvinvointia ja vahvistavan yhteenkuulumisen tunnetta. Vanhempien perhesuhteet ja sukulaisuhteet ovat tällä hetkellä kohtuullisen hyvät ja tukevat. Näiden vanhempien kohdallakaan ei näin ole kuitenkaan aina ollut. Yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa ja rakenteiden suunnittelussa ei voida mielestäni automaattisesti nojata ajatukseen, että yhteisöt ottavat vastuun jäsenistään. Jokaisen ihmisen sosiaalinen verkosto ja yhteisöjen luonne ja olemassaolo on yksilöllisiä, eikä kaikilla ole sosiaalista verkostoa tai yhteisöä ottamassa koppia, jos yhteiskunta vetäytyy. Ihmisten sosiaaliset verkostot voivat myös helposti muuttua.

9.2 Tutkielman anti sosiaalityölle ja jatkotutkimusaiheita

Postmoderni ideologia painottaa yksilöllistymistä ja yksilöllisyyttä ja tämä on vaikuttanut myös sosiaalityön ymmärrykseen yhteisöllisyydestä. Sosiaalityö on tavallaan siirtynyt yhteisöistä yksilöihin. Ihmisten sosiaaliset sidokset eivät ole kuitenkaan kadonneet yhteiskunnallisesta muutoksesta huolimatta, vaan he ovat edelleen osa perhettä, sukua, naapurustoa ystäväverkostoja, harrastusporukoita ja työyhteisöjä. Tapa olla osa näitä tahoja ja yhteisöjä voi olla muuttunut ja erilaiset vaihtoehdot ovat lisääntyneet. (Pohjola, Laitinen & Seppänen 2014, 286.) Näin on myös oman tutkimustulosteni mukaan.

Voisiko sosiaalityössä taas ajatella ihmisen olevan aina osa jonkinlaista sosiaalista verkostoa yksilöllisyyden sijaan? Voisiko ihmistä auttaa löytämään näistä omista sosiaalisista verkostoistaan ja yhteisöistään itselleen voimavaroja, apua ja tukea? Kiristyvässä taloustilanteessa sosiaalityön tulisi olla mielestäni askeleen edellä ja pohtia

omia mahdollisuuksia tukea heikompiosaisia kovenevassa maailmassa. Tutkimustulosten mukaan perheet ja yhteisöllisyys eivät ole kadonneet, vaan ne ovat saaneet uudenlaisia muotoja. Parhaimmillaan Juhilan (2006, 129) mukaan yhteisöjen jäsenten sidokset voivat olla niin vahvoja ja hyviä, että ne ovat voimavaroina jäsenilleen ja ne kenellä ei ole riittäviä sidoksia hyötyisivät niiden luomisesta. Yhteisösosiaalityö voisi perustua olemassa oleviin yhteisöihin, niiden vahvistamiseen tai uusien luomiseen. Yhteisösosiaalityössä on kyse yhteisöllisten siteiden rakentamisesta, muokkaamisesta ja vahvistamisesta.

Lastensuojelussa on jo valmiina ainakin yksi rakenne yhteisöjen vahvistamiseen. Läheisneuvonpidon strukturoitu työtapa on ollut mallina valmiina Suomessa jo parinkymmenen vuoden ajan. Alun perin Uudesta-Seelannista lähtöisin olevan menetelmän tarkoituksena on antaa sijaa asiakkaan ja hänen läheistensä voimavaroille, osallisuudelle ja sitoutumiselle. Läheisneuvonpidossa on tarkoitus keskustella asiakkaan ongelmallisesta tilanteesta ja etsiä siihen yhdessä ratkaisua asiakkaan, hänen läheistensä ja viranomaisten kesken. Läheisneuvonpito mielletään usein työtavaksi huostaanoton tilanteessa, mutta parhaimmillaan sitä voitaisiin hyödyntää missä tahansa asiakkuuden vaiheessa. (Vuorio & Saurama & Hänninen 2008, 11-13.)

Muuttuvassa ja globaalissa maailmassa sosiaalityöntekijöiden on tärkeä pohtia omaa suhtautumistaan erilaisuutta ja erilaisia valintoja kohtaan. Perheet eivät ole samanlaisia eikä kenenkään asiakkaan elämä ole samanlainen toisiinsa nähden, vaikka samankaltaisuutta esiintyykin. Asiakkaat toimivat monilla eri areenoilla ja heillä voi samanaikaisesti olla taloudellisesti turvattu elämä, mutta myös mielenterveysongelmia ja irrallisuuden tunnetta ja pulmia perhe-elämässä. On tärkeää, että sosiaalityöntekijät hahmottavat sen maailman, missä asiakkaat elävät. Sosiaalityöntekijöiden on tärkeä tuottaa käytännön työstä tietoa teorian ja tutkimuksen kautta pohdittuna perheistä, perhesuhteista ja perheiden hyvinvoinnista ja osallistua aktiivisesti julkiseen keskusteluun. Näin poliittisten päättäjien on mahdollista saada syvempää ja ajankohtaista tietoa perheiden arkitodellisuudesta. (Júlíusdóttir 2011, 95-96.) Jatkotutkimus suomalaisten yhteisöllisyydestä ja auttamishalukkuudesta hyödyttävät ja ovat arvokkaita päättäjille ja palveluiden tuottajille, sekä sosiaalityöntekijöille, kun he ratkovat yhteiskuntapoliittisia haasteita ja vastaavat ihmisten palvelutarpeisiin.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt (2002) Notkea moderni. Ahponen, Pirkkoliisa & Cantell, Timo (toim.) Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Zygmunt (1997) Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. 13-42.
- Castren, Anna Maija (2009a) Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.
- Castren, Anna-Maija (2009b) Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 18-35.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eräsaari, Leena (2011) Julkisten palvelujen muutokset yksinäisyyden aiheuttajina. Teoksessa Heiskanen, Tarja & Saaristo, Liisa (toim.) Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Juva: PS-kustannus. 31-58.
- Eydal, Guðný Björk & Kröger Teppo (2011) Nordic family policies: constructing contexts for social work with families. Teoksessa Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (toim.) Social work and child welfare politics: Trough Nordic lenses. Bristol: Policy Press. 11-27.
- Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (2011) (toim.) Social work and child welfare politics: Trough Nordic lenses. Bristol: Policy Press.
- Forss, Päivi & Vatula-Pimiä, Marja-Leena (2014) Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Helsinki: Edita.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, JP (2009) Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto 2009.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto 2012.

Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 216-226.

Heino, Tarja (2013) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. 84-107.

Helminen, Jari (2006) (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylä: PS kustannus.

Helminen, Jari (2006) Onnen kehto vai kurjuuden alho? Suomalaisten lapsiperheiden arjen kurjistumisesta. Teoksessa Helminen, Jari (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylä: PS kustannus. 15-36.

Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2012) Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky yhteiskunnassa. Tampere: Juvenes Print Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2010) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 138-147.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Júlíusdóttir, Sigrún (2011) Family-focused social work: professional challenges of the 21st century. Teoksessa Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (toim.) Social work and child welfare politics: Trough Nordic lenses. Bristol: Policy Press. 83-96.

Julkunen, Raija (2006a) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Julkunen, Raija (2006b) Perhe, työ, hoiva ja valtio - oma ja yhteinen, yksityinen ja julkinen hoivavastuu. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.) Puhumattomat paikat – Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 15-45. [online] < http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_22.pdf > Luettu 14.02.2016.

Jyväskylän yliopisto (2016). Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. Sanasto. Sanat-kansio. Sosiaalinen pääoma. [online]. < <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/sosiaalinen-paaoma> > Luettu 25.02.2016.

Kiviniemi, Kari (2010) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS kustannus. 70-85.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa Ruusu vuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 446-459.

Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (2009) (toim.) Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, Aino & Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 11-16.

Lahikainen, Anja Riitta (2005) Kontekstualisoitu perhe: miten perheessä tapahtuva sosialisatio muuttuu informaation aikakaudella? Teoksessa Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Ahokas, Marja & Myyry, Liisa & Lähteenoja, Susanna (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus. 345-362.

Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) (2014) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. [online]. <
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search\[type\]=pika&search\[pika\]=lastensuojelulaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search[type]=pika&search[pika]=lastensuojelulaki) > Luettu 28.08.2015.

Lehtonen, Heikki (1990) Yhteisö. Tampere: Vastapaino.

Marin, Marjatta (1994) Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Virkki, Juha (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY. 10-23.

Metsämuuronen, Jari (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Mäntysaari, Mikko (2016) Hyvinvointiliberalismi ja uusliberalismi sosiaalityön toimintaympäristöinä. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 75-86.

Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 16-38.

Paananen, Reija & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) (2014) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. 208-226.

Pelkonen, Marjaana (1994) Lapsiperheiden voimavarat ja niiden vahvistaminen hoitotyön keinoin. Kuopion yliopisto. Väitöskirja.

Pessi, Anne Birgitta & Oravasaari, Tomi (2011) Suomalaisen altruismin tyypit. Auttamisen kolme muotokuvaa. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky yhteiskunnassa. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. 71-90.

Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008) Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Pessi, Anne Birgitta & Seppänen, Marjatta (2011) Yhteisöllisyys. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 288-313.

Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellisen sosiaalityön jäsentymisen. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress. 281-293.

Pohjola Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. UNIpress. 16-36.

Pohjola, Anneli (1988) Sosiaaliset verkot muuttajien tukena ja kahleena. Sosiaalipolitiikka 1988. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja.

Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 87-96.

Pohjola, Anneli (2003) Tutkijan eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. 53-67.

Pohjola, Anneli (2015) Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, Sanna & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi, Pekka (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna. United Press Global. 15-34.

Raijas, Anu (2011) Arjen hyvinvointi. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 243-263.

Rantalaiho, Ulla-Maija (2006) Kun ei tule kuulluksi – lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Sauvola, Maritta (toim.) Puhumattomat paikat – Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 46-77. [online] <
http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_22.pdf > Luettu 02.02.2016.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. 2. uudistettu laitos. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 9-36.

Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Yeung, Anne Birgitta (2005) Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Helsinki: Yliopistopaino.

Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, Juho (2009) Yksinäisten yhteiskunta. Helsinki: WSOYpro Oy.

Saarnio, Tuula (2004) Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 240-255.

Sauli, Hannele & Kainulainen, Sakari (2001) Yhteiskunnan muutos ja lapsiperheet. Teoksessa Törrönen, Maritta (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Pelastakaa Lapset. 42-57.

Sreter, Simon & Woolcock, Michael (2004) Health by association? Social capital, social theory and the political economy of public health. International Journal of Epidemiology 33, 650-667.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Finlex. [online]. <
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki#L1P1](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki#L1P1) > Luettu 25.01.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016a) Tilastot. Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. [online]. <
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lastensuojelu-2014> > Luettu 18.04.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016b) Ajantasaista lainsäädännöstä. [online]. <
https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/lait_oppaat/ajankohtaista_lainsaadannossa > Luettu 25.01.2016.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2013) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Törrönen, Maritta (2012) Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.

Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lunden, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 39-56.

Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.) (2008) Verkostojen voimaa vai seittien satimia: kokemuksia läheisneuvonpidosta. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja.

Väyrynen, Sanna & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi, Pekka (toim.) (2015) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna. United Press Global.

Widmer, Erik (2010) Family Configurations: A Structural Approach to Family Diversity. [online]. <

<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmx1YmtfXzM4OTc4N19fQU41?sid=21245c32-c788-4d03-8997-ec0c49ca03e1@sessionmgr105&vid=0&format=EB&rid=1> > Luettu 14.05.2016.

Yesilova Katja (2009) Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Liite 1

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

TAUSTATIEDOT

- Kerrotko aluksi itsestäsi?
(Ikä, kotoisin, koulutus/ammatti/työelämässä...)
- Kerrotko keitä täällä kotona asuu?
(iät, sukupuolet, asumisjärjestelyt, vanhemmuus...)
- Lastensuojelun asiakkuus, kerrotko siitä jotain?

TOTEUTUVIEN SUHTEIDEN LUONNE SEKÄ AIKA JA PAIKKA (Piirretään paperille)

- Kerrotko keihin henkilöihin tai tahoihin olet yhteydessä päivittäin, viikoittain, kuukausittain tai harvemmin?
- Miksi olet heihin yhteydessä?
- Missä tapaatte tai miten olette yhteydessä? Suunniteltua/sattumaa?
- Kerrotko näistä henkilöistä ja tahoista? Kuinka pitkään olette tunteneet?
- Minkälaiset suhteet näihin henkilöihin/tahoihin?
- Sosiaalisen median kautta yhteydet?

KOMMUNIKAATIO

- Minkälaista on vuorovaikutuksenne? Avointa? Jotain muuta?
- Miten pidätte yhteyttä? Miten kommunikoitte?
- Vaikeuttaako jokin yhteydenpitoa?

EPÄVIRALLINEN JA VIRALLINEN LUONNE

- Kuuluuko elämäsi virallisempia tahoja?
- Minkälaisia ajatuksia ja kokemuksia sinulla on näistä tahoista?

VERKOSTON MUUTOKSET TAI MUUTOKSEN TARVE

- Onko verkosto muuttunut? Miksi? Vaikutus?
- Toivoisitko verkoston muuttuvan? Miksi? Miten vaikuttaisi?

APU JA TUKEA

- Saatko apua ja tukea joissain asioissa? Keneltä? Kuinka usein?
- Minkälaista apua ja tukea saat?
- Minkälaista on pyytää/vastaanottaa apua? Vaikuttaako avun antajataho tähän?
- Saatteko viranomaisten järjestämää apua? Mitä ajattelet siitä?
- Oletteko jääneet ilman apua?
- Minkälaisesta avusta olisi hyötyä? Onko jostain haittaa?

Liite 2

Vanhempi, osallistu tutkimukseen!

Olen sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija ja olen tekemässä pro gradu -tutkielmaani lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevien vanhempien kokemuksista omista **sosiaalisista verkostoistaan**. Verkostoilla tarkoitan henkilöitä tai tahoja, jotka ovat oleellisia jollain tavalla omassa elämässäsi.

Haluaisitko kertoa omasta verkostostasi risuineen ja ruusuinen, verkostoosi liittyvistä kokemuksista ja heiltä mahdollisesti saamastasi avusta ja tuesta?

Haastattelut tehdään yksilöhaastatteluina sinulle sopivassa paikassa ja sinulle sopivana ajankohtana. Kiitoksena tutkimukseen osallistumisesta saat **pienen lahjakortin**. Haastattelun kesto on noin 1-1,5 tuntia. Haastattelut nauhoitetaan aineiston analysointia varten ja nauhoitteet hävitetään tutkielman valmistuttua. Valmiissa tutkielmassa voidaan käyttää nimettömiä suoria lainauksia. Tutkielmasta hävitetään kaikki mahdolliset haastateltavien tunnistetiedot. Tutkijana olen vaitiolovelvollinen. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää tutkimuksen teon missä vaiheessa tahansa. Tutkielman on tarkoitus valmistua syksyyn 2016 mennessä.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen ja jakamaan kokemuksiasi, niin otathan yhteyttä mahdollisimman pian soittaen, tekstiviestillä tai sähköpostin välityksellä. Kiitos!

Ystävällisin terveisin,

Hanna Vehniäinen, p. 040-3263831

sosiaalinenverkosto@gmail.com